

ULUSLARARASI ANDLAŞMALARINI AKDETME VE ONAYLAMA YETKİSİ

(Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi)

Doç. Dr. Kemal Gözler
Uludağ Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

• • •

Özet

Bu makalede, yirmi iki ülkenin anayasal düzenlemelerinden hareketle, uluslararası andlaşmaları akdetme ve onaylama yetkisi karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. İncelediğimiz ülkelerin hepsinde, uluslararası andlaşmaları akdetme yetkisi, parlâmentolara değil, yürütme organına (devlet başkanına veya hükûmete) verilmiştir. İncelediğimiz ülkelerin üçünde uluslararası andlaşmaları onaylama yetkisini doğrudan parlâmentolara, on beşinde devlet başkanlarına ve üçünde de hükûmetlere aittir. Onaylama yetkisinin devlet başkanlarına veya hükûmetlere verildiği ülkelerin hepsinde, bu yetkinin kullanılabilmesi için, uluslararası andlaşmaların hepsinin veya bir kısmının parlâmento tarafından uygun bulunması gerekmektedir. Akdetme veya onay yetkisinin devlet başkanına verildiği ülkelerin hepsinde devlet başkanının bu yetkileri karşı-imza kuralına tâbi tutulmuştur. İncelediğimiz ülkelerin altısında parlâmentonun bazı andlaşmaları uygun bulabilmesi için 2/3 gibi özel karar yetersayısı gerekmektedir. Dört ülkede ise anayasaya aykırı andlaşmaların onaylanabilmesi için ya anayasada değişiklik yapılması ya da anayasaya aykırı olan uluslararası andlaşmanın parlâmentonun nitelikli çoğunluğu tarafından kabul edilmesi şarttır.

The Power to Conclude and Ratify International Treaties: A Comparative Constitutional Law Study

Abstract

This article examines the power to conclude and ratify international treaties from the comparative point of view on the basis of constitutional stipulations of twenty-two countries. In all these countries, the power to conclude international treaties belongs, not to the parliaments, but to the executive bodies (head of state or government). The power to ratify international treaties is attributed to the parliaments in three of the countries examined, to the heads of state in fifteen of them and to the governments in three. In these countries, before the ratification, the prior approval of the parliament is required for all or certain treaties. In all of the countries in which the power to conclude to ratify treaties belongs to the head of state, these powers are subject to countersignature rule. In six countries, qualified majority (e.g. 2/3) of the votes cast in the parliament is necessary for the approval of treaties. In four countries, for the ratification of an international treaty which contains the stipulations contrary to constitution, a prior constitutional revision or the approval of the parliament by a qualified majority of the votes cast is required.

Uluslararası Andlaşmaları Akdetme ve Onaylama Yetkisi (Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi)

Uluslararası hukukun en önemli kaynağı "andlaşmalar (*treaties, traités*)"dir. Andlaşmalar, "ahde vefa (*pacta sunt servanda*)" ilkesi gereği taraf devletleri bağlar. Keza andlaşmalar, aynı zamanda iç hukuk bakımından da bağlayıcı işlemlerdir. Bu önemleri nedeniyle, uluslararası andlaşma yapma yetkisine ilişkin bazı konular anayasalar tarafından düzenlenmektedir. Biz de burada bu düzenlemelerin karşılaştırmalı bir incelemesini yapmaya çalışacağız.

Bu incelememiz için yirmi iki ülkenin anayasalarını veri olarak ele aldık. Bu yirmi iki ülke şu şekilde seçilmiştir: İlk olarak Arend Lijphart'ın demokratik olarak kabul ettiği yirmidört ülke ele alınmıştır. Bu ülkeler şunlardır: Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsrail, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Japonya, Kanada, Lüksemburg, Norveç, Portekiz, Yeni Zelanda, Yunanistan. Bu ülkelerin ortak özellikleri, bunlardaki demokratik rejimlerin az çok uzunca bir zamandan beri kesintisiz olarak sürmüş olmasıdır (LİJPHART, Tarihsiz: 11-13, 36-43). Bu ülkelerden Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda'yı çalışmamızın dışında tuttuk. Zira bu üç ülkenin anayasalarında uluslararası andlaşma yapma yetkisine ilişkin bir hüküm bulamadık. Geri kalan yirmi bir ülkeye Türkiye'yi de ilâve ettik. Böylece yirmi iki ülkeli bir liste oluşturduk¹.

Anayasalar, uluslararası andlaşma yapma yetkisini genellikle "akdetme (*conclusion*)" yetkisi ve "onay (*ratification*)" yetkisi olmak üzere ikiye ayırıp düzenlenmektedir. Biz de burada andlaşma yapma yetkisini "akdetme yetkisi" ve "onay yetkisi" olmak üzere ikiye ayırıp inceleyeceğiz.

1 Bu ülkeler şunlardır: A.B.D., Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsrail, İsviçre, İtalya, İzlanda, Japonya, Lüksemburg, Norveç, Portekiz, Türkiye, Yunanistan.

I. AKDETME YETKİSİ

Andlaşmaların akdedilmesi, "görüşme (*negotiation, négociation*)", "anlaşma metninin yazılması" ve metnin "imzalanması (*signature*)" safhalarını içerir (PAZARCI, 1998: 115; CARREAU, 1988: 112-117; BROWNLIE, 1996: 605-607). Andlaşma akdetme yetkisine sahip kişiler, devlet adına görüşmelere katılırlar. Karşılıklı görüşmeler neticesinde bir "andlaşma metni" hazırlanır. Bu metne, onun "mevsukiyet (*authentication*)"ini sağlamak amacıyla, görüşmeci taraflar "imza (*signature*)" koyarlar veya daha sonra "imza" koymak üzere sadece "paraf (*paraphe*)" atarlar (PACTET, 1994: 121-122; BROWNLIE, 1996: 606; CARREAU, 1988: 114-115). Bu işlemlerden sonra aşağıda göreceğimiz "onay" safhasına geçilir.

Bir devlette, devlet adına başka devletler ile andlaşma akdetme yetkisinin parlâmentolara değil, yürütme organuna ait olduğu kabul edilmektedir (GREWE / RUIZ FABRI, 1995: 104). 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, bir devlet adına andlaşma yapmaya yetkili kişileri iki gruba ayırarak düzenlemektedir (m.7). Bunlardan birinci grubu, özel bir yetki belgesine gerek olmadan, andlaşma yapma genel yetkisine sahip olan kişilerdir. Bu kişiler dışişleri bakanları, hükümet başkanları ve devlet başkanlarıdır (m.7/2-a). Andlaşma akdetme yetkisine sahip ikinci grup kişiler ise, andlaşma akdetmek için "tam yetki belgesi (*lettre de pleins pouvoirs*)" ismi verilen özel bir belge ile yetkilendirilen kişilerdir. Bunlara "tam yetkili temsilciler (*plenipotentiaries, plénipotentiaires*)" denir. Bu kişiler de, parlâmento tarafından değil, yürütme organı (dışişleri bakanı, başbakan veya devlet başkanı) tarafından yetkilendirilirler (BARTHÉLEMY / DUEZ, 1933: 834; DE SMITH / BRAZIER, 1989: 140; PACTET, 1994: 502; PAZARCI, 1998: 121-122).

Andlaşmaların akdedilmesi safhasında bütün yetki münhasıran yürütme organına aittir. Parlâmentonun andlaşmaların yapılması safhasına katılması mümkün değildir. Keza parlâmentonun andlaşmaların akdedilmesi safhasına ilişkin olarak yürütme organını denetlemesi de söz konusu olamaz. Zira, görüşme safhası esas itibarıyla gizlidir (HOOD PHILLIPS / JACKSON, 1987: 287). Bu safhada parlâmentoda yapılan görüşmeler ile ilgili soru sorulması, genel görüşme açılmasının mümkün olmaması gerekir. Zira bu sorulara yanıt verilmesi durumunda yapılacak andlaşma tehlikeye düşer. Nihayet görüşme safhası, diplomatik pazarlık safhasıdır. Kartları açığa çıkmış taraf bu pazarlığı kaybeder (BARTHÉLEMY / DUEZ, 1933: 828). Bununla birlikte, kanımızca, parlâmentonun arzu etmediği bir ülke ile uygun bulmadığı bir konuda anlaşma yapmak üzere görüşmelere başlayan hükümeti, parlâmento gensoru veya güvensizlik oyu verip düşürebilir.

A. ANAYASAL DÜZENLEMELER

Şimdi uluslararası andlaşma akdetme yetkisi konusunda çeşitli ülkelerin anayasalarının getirdikleri düzenlemeleri görelim.

A.B.D².- Amerika Birleşik Devletleri Federal Anayasasının³ 2'nci maddesinin 2'nci bölümünün 2'nci fıkrası, uluslararası andlaşmaları akdetme yetkisini Başkana vermektedir.

Almanya⁴.- 1949 Alman Anayasası⁵, Federasyon adına yabancı devletler ile andlaşma akdetme yetkisini Cumhurbaşkanıya vermektedir (m.59/1). Cumhurbaşkanı'nun uluslararası andlaşma akdetme yetkisi karşı-imza kuralına tâbidir (m.58). Bu şu anlama gelir ki, Almanya'da uluslararası andlaşma yapma alanında sorumluluk, esasen Hükümet tarafından üstlenilir (AUTEXIER, 1997:156).

Belçika.- 1994 Belçika Anayasası⁶, "Bölge ve Topluluk Hükümetleri (*Gouvernements de communauté et de région*)"ne kendi Konseylerinin yetki alanına giren konularda uluslararası andlaşma akdetme yetkisi vermektedir (m.167/3). Bu andlaşmaların dışında kalan andlaşmaları akdetme yetkisi Krala aittir (m.167/2). Kralın bu yetkisi tüm diğer yetkileri gibi karşı-imza kuralına tâbidir (m.106).

Danimarka.- 1953 Danimarka Anayasası⁷, Krala, Krallık adına uluslararası andlaşma akdetme yetkisini vermiştir (bölüm 19/1). Ancak Kralın tüm diğer yetkileri gibi bu yetkisi de karşı-imza kuralına tâbidir (bölüm 14).

Finlandiya.- 1999 Finlandiya Anayasasına⁸ göre Finlandiya'nın dış politikası Hükümet ile işbirliği halinde Cumhurbaşkanı tarafından yönetilir (m.93). Dolayısıyla Finlandiya'da uluslararası andlaşma akdetme yetkisinin Hükümet ile işbirliği halinde Cumhurbaşkanı'na ait olduğunu söyleyebiliriz (m.93).

2 Amerika Birleşik Devletlerinde uluslararası akdetme yetkisi konusunda bkz.: (TRIBE, 2000: 643-656; NOWAK / ROTUNDA / YOUNG, 1978: 183-203; BARTHOLOMEW, 1970: 97; MASON / BEANEY, 1964: 60-61).

3 17 Eylül 1787 tarihli Amerika Birleşik Devletleri Federal Anayasasının İngilizce aslı için bkz.: http://www.constitution.org/constit_.htm (1.2.2001).

4 Almanya'da uluslararası andlaşma akdetme yetkisi hakkında bkz. (AUTEXIER, 1997: 156; JACKSON / TUSHNET, 1999: 716-718).

5 23 Mayıs 1949 tarihli Alman Anayasasının İngilizce çeviri metni için bkz.: http://www.uni-wuerzburg.de/law/gm00000_.html (1.2.2001).

6 17 Şubat 1994 tarihli Belçika Anayasasının Fransızca aslı için bkz.: http://www.senate.be/senbeldocs/constitution/const_fr.html (1.2.2001); İngilizce çeviri metni için bkz.: http://www.uni-wuerzburg.de/law/be00000_.html (1.2.2001).

7 5 Haziran 1953 tarihli Danimarka Anayasasının İngilizce çeviri metni için bkz.: http://www.uni-wuerzburg.de/law/da00000_.html (1.2.2001).

8 11 Haziran 1999 tarihli Finlandiya Anayasasının İngilizce çeviri metni için bkz.: <http://www.om.fi/constitution/3340.htm> (1.2.2001).

Fransa⁹.- 1958 Fransız Anayasasına¹⁰ göre, "Cumhurbaşkanı andlaşmaları müzakere eder ve onaylar" (m.52). Dolayısıyla 1958 Fransız Anayasasının uluslararası andlaşmaları "müzakere (*ngociation*)" etme yetkisini Cumhurbaşkanına verdiğini söyleyebiliriz (m.52). Cumhurbaşkanı bu yetkisi karşı-imza kuralına tâbidir (m.19). Ancak 1958 Fransız Anayasasının 52'nci maddesinin ikinci fıkrası, "onaya tâbi olmayan uluslararası andlaşmaların akdedilmesine ilişkin bütün müzakerelerden Cumhurbaşkanı haberdar edilir" dediğine göre, Anayasanın iki tür uluslararası andlaşma öngördüğünü söyleyebiliriz. Birinci tür andlaşmalar onaya tâbidir ve bu andlaşmalar Cumhurbaşkanı tarafından müzakere edilir. İkinci tür andlaşmalar ise onaya tâbi değildir. 52'nci maddenin ikinci fıkrasında ngrlmş olan bu ikinci tür andlaşmalara "basit şekilde andlaşmalar (*accords en forme simplifie*)" denmektedir (ZOLLER, 1999: 478; CHAGNOLLAUD, 1999: 301; GICQUEL, 1999: 485; FAVOREU et al., 1998: 187). İşte bu ikinci tür andlaşmalar bakımından müzakere ve akdetme yetkisi Cumhurbaşkanına değil, Hkmete, yani Başbakan veya Dışışleri Bakanına aittir (ZOLLER, 1999: 477). Bu andlaşmaların onaylanmasına gerek yoktur. Bunlar imzalanmalarıyla birlikte yürürlüğe girer (PACTET, 1994: 502).

İngiltere.- İngiltere'de bir anayasal konvansiyona göre, uluslararası andlaşma akdetme yetkisi Taca ait bir yetkidir. Andlaşma akdedilmesi için görüşmeler Tacın görevlileri tarafından yürütülür. Kraliçenin bu yetkisi tüm diğer yetkileri gibi karşı-imza kuralına tâbidir (HOOD PHILLIPS / JACKSON, 1987: 285-287; DE SMITH / BRAZIER, 1989: 139-150).

İrlanda.- 1937 İrlanda Anayasasına¹¹ göre dış ilişkiler alanında yürütme yetkisi Hkmet tarafından kullanılır (m.29/4-1). Yani İrlanda'da uluslararası andlaşma akdetme yetkisi doğrudan Hkmete aittir.

İsveç.- 1975 İsveç Anayasası¹², diğer devletler ile veya uluslararası örgütler ile andlaşma akdetme yetkisini Krala değil, Hkmete vermektedir (bölüm 10, m.1). Hkmet Parlâmentonun uygun bulması gerekli olmayan andlaşmaları akdetmek için bir idarî makamı görevlendirebilir (bölüm 10, m.3).

9 Fransa'da uluslararası andlaşma akdetme yetkisi konusunda bkz. : (FAVOREU et al., 1998: 185-190; ZOLLER, 1999: 477-479; CHAGNOLLAUD, 1999: 301-302; GICQUEL, 1999: 484-486; LAVROFF, 1995: 193-198; PACTET, 1994: 501-509).

10 4 Ekim 1958 tarihli Fransız Anayasasının Fransızca aslı için bkz.: http://www.legifrance.gouv.fr/html/frame_constitution.htm (1.2.2001); İngilizce eviri metni için bkz.: <http://www.assemblee-nationale.fr/8/8ab.htm> (1.2.2001).

11 1 Temmuz 1937 tarihli İrlanda Anayasasının İngilizce aslı için bkz.: <http://www.math.tcd.ie/pub/Constitution.html> (1.2.2001).

12 1 Ocak 1975 tarihli İsveç Anayasasının İngilizce eviri metni için bkz.b: http://www.uni-wuerzburg.de/law/sw00000_.html (1.2.2001).

İsviçre.- 1999 İsviçre Anayasasına¹³ göre dış ilişkileri yürütme, İsviçre'yi dışarda temsil etme (m.184/1) ve andlaşma imzalamak yetkisi Federal Hükûmete aittir (m.184/2).

İzlanda.- 1944 İzlanda Anayasasına¹⁴ göre, diğer devletlerle andlaşma akdetme yetkisi Cumhurbaşkanıya aittir (m.21). İzlanda da Cumhurbaşkanı'nun bu yetkisi karşı-imza kuralına tâbidir (m.19).

Japonya.- 1946 Japon Anayasası¹⁵ ise dış ilişkileri yürütmek (m.73/2) ve uluslararası andlaşma akdetmek yetkisini, Krala değil, doğrudan Hükûmete vermiştir (m.73/3).

Lüksemburg.- 1868 Lüksemburg Anayasasına¹⁶ göre uluslararası andlaşma akdetme yetkisi Büyük Düke aittir (m.37). Büyük Dükün bu yetkisi karşı-imza kuralına tâbidir (m.45).

Norveç.- 1814 Norveç Anayasası¹⁷, uluslararası andlaşmaları akdetme ve feshetme yetkisini Krala vermiştir (m.26). Kralın bu yetkisi tüm diğer yetkileri gibi karşı-imza kuralına tâbidir (m.31).

Portekiz.- 1976 Portekiz Anayasası¹⁸, uluslararası andlaşmaları görüşme ve akdetme yetkisini Cumhurbaşkanıya değil, doğrudan Hükûmete vermektedir (m.200/1-b).

Yunanistan.- 1975 Yunan Anayasasına¹⁹ göre, devleti uluslararası planda temsil etme yetkisi Cumhurbaşkanıya aittir (m.36/1). Keza, barış, ittifak, ekonomik işbirliği ve uluslararası örgütlere katılma konusunda uluslararası andlaşmaları akdetme yetkisi Cumhurbaşkanıya aittir (m.36/1). Cumhurbaşkanı'nun bu yetkisi karşı-imza kuralına tâbidir (m.35).

1929 Avusturya Anayasası, 1983 Hollanda Anayasası, 1978 İspanyol Anayasası, İsrail Temel Kanunları ve 1982 Türk Anayasası uluslararası

13 14 Nisan 1999 tarihli İsviçre Anayasasının Fransızca aslı için bkz.: <http://www.admin.ch/ch/f/rs/101/index.html> (1.2.2001); İngilizce çeviri metni için bkz.: http://www.uni-wuerzburg.de/law/sz00000_.html (1.2.2001).

14 17 Haziran 1944 tarihli İzlanda Anayasasının İngilizce çeviri metni için bkz.: <http://www.richmond.edu/~jpjones/confinder/Iceland2.htm> (1.2.2001).

15 3 Kasım 1946 tarihli Japon Anayasasının İngilizce çeviri metni için bkz.: http://www.uni-wuerzburg.de/law/ja00000_.html (1.2.2001).

16 17 Ekim 1868 tarihli Lüksemburg Anayasasının Fransızca aslı için bkz.: <http://www.etat.lu/SCL/CNST0999.PDF> (10.3.2001); İngilizce çeviri metni için bkz.: http://www.uni-wuerzburg.de/law/lu_indx.html (1.2.2001).

17 17 Mayıs 1814 tarihli Norveç Anayasasının İngilizce çeviri metni için bkz.: <http://odin.dep.no/odin/engelsk/norway/system/032005-990424/index-dok000-b-n-a.html> (1.2.2001).

18 2 Nisan 1976 tarihli Portekiz Anayasasının İngilizce çevirisi için bkz.: http://www.parlamento.pt/constit/crp_ing.html (1.2.2001).

19 9 Haziran 1975 tarihli Yunan Anayasasının İngilizce çeviri metni için bkz.: http://www.uni-wuerzburg.de/law/gr0000_.html (1.2.2001).

andlaşma akdetme yetkisine ilişkin bir hüküm içermemektedir. Bu ülkelerde de uluslararası andlaşma akdetme yetkisinin yasama organlarına değil, yürütme organlarına ait olduğunu söyleyebiliriz. Zira, 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesine göre (m.7), dışışleri bakanları, hkmet başkanları ve devlet başkanları uluslararası andlaşmaları akdetme yetkisine genel olarak sahiptirler.

B. KARŞILAŞTIRMA

Yukarıda incelediğimiz ülkelerin uluslararası andlaşmaları akdetme yetkisinin verildiği organ bakımından anayasal düzenlemeleri karŐılaŐtırdıęında Şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

1. Akdetme Yetkisi Yürütme Organına Verilmiştir.- İncelediğimiz ülkelerin hepsinde uluslararası andlaşmaları akdetme yetkisi yürütme organına aittir. Bu kuralın bir istisnası yoktur. Monist yürütme organuna sahip Amerika Birleşik Devletlerinde problem yoktur. Bu ülkede uluslararası andlaşma akdetme yetkisi Başkana aittir (m.2,b.2,f.2). Ancak, düalist yürütme organına sahip ülkelerde, yürütme organının kendi içinde uluslararası andlaşma akdetme yetkisinin hangi organa verildiğinin ayrıca saptanması gerekir. Yürütme organı düalist yapıda olan ülkelerin çoğunluğunda akdetme yetkisi, devlet başkanına, azınlığında ise hkmete verilmiştir.

2. Akdetme Yetkisini Devlet Başkanına Verenler.- Uluslararası andlaşma akdetme yetkisi Almanya'da Cumhurbaşkanı'na (m.59), Belçika'da Krala (m.167/2), Danimarka'da Krala (bölüm 19), Finlandiya'da Cumhurbaşkanı'na (m.93), Fransa'da ise onaya tâbi andlaşmalar bakımından Cumhurbaşkanı'na (m.52), İngiltere'de Taca; İzlanda'da Cumhurbaşkanı'na (m.21), Lüksemburg'ta Büyük Dke (m.38), Norveç'te Krala (m.26), Yunanistan'da Cumhurbaşkanı'na (m.36) verilmiştir.

3. Hkmete Verenler.- İncelediğimiz lkeler arasında uluslararası andlaşma akdetme yetkisi, İrlanda'da (m.29/4-1), İsvi'te (Bölüm 10, m.1), İsviçre'de (m.184), Japonya'da (m.73/3) ve Portekiz'de (m.200/1-b) Hkmete verilmiştir. Fransa'da ise, onaya tâbi olan andlaşmaları akdetme yetkisi Cumhurbaşkanı'na verilmekle birlikte, onaya tâbi olmayan ve kendilerine "basit Şekildeki andlaşmalar (*accords en forme simplifie*)" denilen andlaşmaları akdetme yetkisi Hkmete verilmiştir (m.52/2).

4. Karşı-İmza Kuralı.- Parlâmenter hkmet sistemine sahip ülkelerde, uluslararası andlaşma akdetme yetkisi, devlet başkanına verilmiş ise, devlet başkanının bu yetkisi karşı-imza kuralına tâbi tutulmuştur: 1949 Alman Anayasası (m.58), 1994 Belçika Anayasası (m.106), 1953 Danimarka Anayasası (bölüm 14), 1999 Finlandiya Anayasası (m.93), 1958 Fransız Anayasası (m.19), İngiltere (konvansiyon), 1944 İzlanda Anayasası (m.19), 1868 Lüksemburg

Anayasası (m.45), 1814 Norveç Anayasası (m.31), 1975 Yunan Anayasası (m.35). Bu ülkelerde devlet başkanları uluslararası andlaşma akdetme yetkisini ancak başbakan ve dışişleri bakanının karşı-imzasını alarak kullanabilir. Bu durum parlâmenter demokrasinin temel ilkeleriyle uyuşum içindedir. Zira, parlâmenter demokrasilerde dış politika alanında sorumluluk, devlet başkanlarına değil, hükûmetlere aittir. Sorumluluk hükûmetlere ait olduğuna göre, uluslararası andlaşma akdetme yetkisini devlet başkanlarının tek başına kullanamaması gerekir.

II. ONAY YETKİSİ

Yürütme organı tarafından akdedilen, yani görüşülüp metni kaleme alınan ve altı imzalanan bir andlaşma bağlayıcı güç kazanıp derhal yürürlüğe girmez. Bunun için, akdedilmiş olan andlaşmanın bir de "onaylanması" (*ratification*) gerekir. Anlaşmayı onaylamaya yetkili olan makam, her ülkenin kendi iç hukuku tarafından tespit edilir. Bu konuda ilk önce yirmi iki ülkenin anayasal düzenlemelerini görelim.

A. ANAYASAL DÜZENLEMELER

Amerika Birleşik Devletleri²⁰.- Amerika Birleşik Devletleri Anayasası²¹ andlaşma yapma yetkisini Başkana, onaylama yetkisini ise Senatoya vermiştir. Senato onaylama yetkisini üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla alacağı bir kararla kullanır (m.2,b.2,f.2). Amerika Birleşik Devletlerinde Başkanın uluslararası andlaşma yapma yetkisi, Senatonun onayına tâbi olmakla birlikte, Başkanın Senatonun onayını almadan, bazı durumlarda, "*executive agreements*" denen andlaşmalar yapma yetkisinin olduğu kabul edilmektedir (TRIBE, 2000: 648-656; NOWAK / ROTUNDA / YOUNG, 1978: 183-203; BARTHOLOMEW, 1970: 95; CRONIN, 1980: 193-195). Ancak Başkanın böyle andlaşmalar yapabilmesi için, ya Anayasanın kendisine açıkça verdiği bir yetkiye dayanması²², yahut bu andlaşmanın daha önceden Senato tarafından onaylanan bir başka andlaşma tarafından öngörülüyor olması, veyahut Başkanın daha önceden Kongrenin iznini alması gerekmektedir (NOWAK / ROTUNDA / YOUNG, 1978: 188). *Executive agreements* denen andlaşmaların iç hukuk

20 Amerika Birleşik Devletlerinde uluslararası andlaşmaların onaylama yetkisi konusunda bkz.: (TRIBE, 2000: 643-656; NOWAK / ROTUNDA / YOUNG; 1978: BARTHOLOMEW, 1970: 97; MASON / BEANEY, 1964: 60-61; CRONIN, 1980: 193-195; JACKSON / TUSHNET, 1999: 714-716).

21 17 Eylül 1787 tarihli Amerika Birleşik Devletleri Federal Anayasasının İngilizce aslı için bkz.: http://www.constitution.org/constit_.htm (1.2.2001).

22 Örneğin Başkanın silahlı kuvvetlerin baş komutanlığını yapmak yetkisine dayanarak *executive agreement*'lar yapabileceği kabul edilmektedir.

bakımından bağlayıcı olmadığı baştan kabul edilmişse de (*Altman and Company v. United States*, 224 U.S. 583 [1912]), Yüksek Mahkeme *United States v. Belmont* (301 U.S. 324 [1937]) kararında²³ *executive agreement*'ların da diğer andlaşmalar (*treaties*) gibi bağlayıcı olduğunu kabul etmiştir (NOWAK / ROTUNDA / YOUNG, 1978: 189). Yüksek Mahkeme, *United States v. Pink* (315 U.S. 203 [1942]) kararında da uluslararası andlaşmalar (*treaties*) ile *executive agreement*'ların aynı hukukî değerde bulunduğu karar vermiştir (BARTHOLOMEW, 1970: 97; MASON / BEANEY, 1964: 61).

Almanya.- 1949 Alman Anayasasına²⁴ göre (m.59/2), Federasyonun dış ilişkilerini düzenleyen veya federal yasama yetkisi alanına giren andlaşmaların, Cumhurbaşkanı tarafından onaylanabilmesi için, federal yasama alanında yetkili organlar, yani parlamento tarafından, bir federal kanun şeklinde uygun bulunmaları gerekir (AUTEXIER, 1997: 157).

Avusturya.- 1929 Avusturya Anayasasına²⁵ göre "siyasal andlaşmalar" ve "mevcut kanunların içeriğinde değişiklik yapan diğer andlaşmalar", ancak *Nationalrat*'ın uygun bulmasıyla akdedilebilirler (m.50/1). Uygun bulma esnasında *Nationalrat*, söz konusu andlaşmanın kanunla yürürlüğe konulup konulmayacağına da karar verir (m.50/2). Anayasanın bir hükmünü değiştiren veya Anayasada değişiklik yapan uluslararası andlaşmalar, *Nationalrat*'ın üye tamsayısının en az salt çoğunluğunun bulunduğu toplantıda üçte iki oy çoğunluğuyla uygun bulunabilir (m.50/3 gereğince m.44/1). 50'nci maddede belirtilen andlaşmalar, *Nationalrat* tarafından onaylandıktan sonra "Federal Şansölye (*Bundeskanzler*)" tarafından "Federal Kanun Gazetesi (*Bundesgesetzblatt*)"nde yayınlanır (m.49/1). Ancak "Federal Başkan (*Bundespräsident*)", 50'nci madde kapsamına giren andlaşmalar dışındaki andlaşmaları, *Nationalrat*'ın onayı olmaksızın "kararname (*Verordnung*)" ile yürürlüğe koyabilir (m.65/1). Cumhurbaşkanı'nun bu yetkisi karşı-imza kuralına tâbidir (m.67).

Belçika.- 1994 Belçika Anayasası²⁶, Kral tarafından akdedilen andlaşmaları onaylama yetkisini Meclislere vermektedir (m.167/2). Anayasada Meclislere sunulmadan onaylanabilecek bir andlaşma belirtilmediği için bu kural mutlak niteliktedir. Belçika'da bütün andlaşmalar, Meclislerin onayına sunulur.

23 Keza aynı yönde bkz.: *United States v. Curtiss-Wright Corp*, 315 U.S. 230 (1936). Kararın metni için bkz.: (MASON / e BEANEY, 1964: 95-98).

24 23 Mayıs 1949 tarihli Alman Anayasasının İngilizce çevirisi için bkz.: http://www.uni-wuerzburg.de/law/gm00000_.html (1.2.2001).

25 1929 Avusturya Anayasasının (*Bundes-Verfassungsgesetz in der Fassung von 1929*) İngilizce çeviri metni için bkz.: http://www.uni-wuerzburg.de/law/as00000_.html (1.2.2001).

26 17 Şubat 1994 tarihli Belçika Anayasasının Fransızca aslı için bkz.: http://www.senate.be/senbeldocs/constitution/const_fr.html (1.2.2001); İngilizce çevirisi için bkz.: http://www.uni-wuerzburg.de/law/be00000_.html (1.2.2001).

Danimarka.- 1953 Danimarka Anayasasına²⁷ göre Kral, Kraliyet ülkesini genişleten veya daraltan uluslararası andlaşmaları ve keza büyük bir öneme sahip diğer andlaşmaları, Parlâmentonun rızasını almaksızın onaylayıp yürürlüğe koyamaz (bölüm 19/1). Kralın tüm diğer yetkileri gibi onay yetkisi de karşı-imza kuralına tâbidir (bölüm 14).

Finlandiya.- 1999 Finlandiya Anayasasına²⁸ göre Finlandiya'nın dış politikası Hükûmet ile işbirliği halinde Cumhurbaşkanı tarafından yönetilir (m.93). Dolayısıyla Finlandiya'da uluslararası andlaşmaları onaylama yetkisinin hükûmet ile işbirliği halinde Cumhurbaşkanına ait olduğunu söyleyebiliriz (m.93). Bununla birlikte teşrif nitelikte hüküm içeren andlaşmalar veya diğer bir şekilde önem arz eden andlaşmaların Parlâmento tarafından uygun bulunması gerekir (bölüm 94/1). Parlâmentoda uygun bulma kararı için gereken karar yetersayısı kullanılan oyların salt çoğunluğudur (bölüm 94/2). Bununla birlikte Anayasaya ilişkin olan veya ulusal sınırlarda değişiklik yapan andlaşmaların onaylanabilmesi veya feshi için karar yetersayısı kullanılan oyların üçte ikisidir (bölüm 94/2, 95/2). Bir uluslararası andlaşma Anayasanın demokratik temellerine dokunamaz (m.94/3). Teşrif nitelikteki uluslararası andlaşmalar, kanunla yürürlüğe konulabilir (bölüm 95/1). Diğer uluslararası andlaşmalar ise, Parlâmento tarafından uygun bulunmalarına ihtiyaç olmaksızın doğrudan doğruya Cumhurbaşkanı tarafından onaylanırlar ve Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak bir kararname ile yürürlüğe konulurlar (bölüm 95/1). Bu kararnameler karşı-imza kuralına tâbidir (bölüm 58).

Fransa²⁹.- 1958 Fransız Anayasası³⁰, uluslararası andlaşmaları onaylama yetkisini Cumhurbaşkanına vermektedir (m.52). Onaylama bir "onay kararnamesi (*décret de ratification*)"nin Resmî Gazetede yayınlanması suretiyle gerçekleştirilir (GICQUEL, 1999: 485; FAVOREU *et al.*, 1998: 187). 1958 Fransız Anayasasına göre Cumhurbaşkanı'nın uluslararası andlaşmaları onaylama yetkisi karşı-imza kuralına tâbidir (m.19). Ancak Cumhurbaşkanı'nın, Anayasanın 53'üncü maddesinin birinci fıkrasında sayılan yedi grup andlaşmayı onaylayabilmesi için, Parlâmentonun iznini alması gerekir (m.53/1). Parlâmento bu izni bir kanunla verir (m.53/1). Bu yedi grup andlaşma şunlardır: (a) Barış andlaşmaları, (b) ticaret andlaşmaları, (c) uluslararası organizasyona ilişkin

27 5 Haziran 1953 tarihli Danimarka Anayasasının İngilizce çeviri metni için bkz.: http://www.uni-wuerzburg.de/law/da00000_.html (1.2.2001).

28 11 Haziran 1999 tarihli Finlandiya Anayasasının İngilizce çeviri metni için bkz.: <http://www.om.fi/constitution/3340.htm> (1.2.2001).

29 Fransa'da uluslararası andlaşmaları onaylama yetkisi konusunda bkz.: (FAVOREU *et al.*, 1998: 190-192; ZOLLER, 1999: 477-479; CHAGNOLLAUD, 1999: 301-302; GICQUEL, 1999: 484-486; LAVROFF, 1995: 193-198; PACTET, 1994: 501-509).

30 4 Ekim 1958 tarihli Fransız Anayasasının Fransızca aslı için bkz.: http://www.legifrance.gouv.fr/html/frame_constitution.htm (1.2.2001); İngilizce çeviri metni için bkz.: <http://www.assemblee-nationale.fr/8/8ab.htm> (1.2.2001).

andlaşmalar, (d) devletin maliyesine y k getiren andlaşmalar, (e) teşrif nitelikteki hükümlerde değişiklik yapan andlaşmalar, (f) kişi hallerine ilişkin andlaşmalar, (g) toprak değişimi, terki ve ilavesi öngören andlaşmalar (m.53/1). Eğer Anayasa Konseyi bir uluslararası andlaşmanın Anayasaya aykırı bir hüküm içerdiğine karar verirse, böyle bir andlaşmanın onaylanmasına, ancak, Anayasa değişikliğinden sonra izin verilebilir (m.54). Anayasa Konseyine bu amaçla, Cumhurbaşkanı, Başbakan, Meclis Başkanları, 60 milletvekili veya 60 senatör başvurabilir (m.54). Cumhurbaşkanı bu andlaşmalar dışında kalan uluslararası andlaşmaları, Parlâmentonun iznini almadan onaylayabilir. Cumhurbaşkanı'nun bu andlaşmaları onaylama yetkisi de karşı-imza kuralına tâbidir (m.19).

Hollanda.- 1983 Hollanda Anayasasına³¹ göre, uluslararası andlaşmalar, Parlâmentonun uygun bulması olmaksızın Krallığı bağlayamazlar (m.91/1). Parlâmentonun işlemleri Kral tarafından onaylanır (m.87/1). Ancak Anayasa bütün andlaşmalar için Parlâmentonun uygun bulması şartını öngörmemektedir. Zira Anayasaya göre, Parlâmentonun uygun bulmasının gerekli olmadığı andlaşmalar kanunla belirlenecektir (m.91/1). O halde kanunla belirlenen bu andlaşmaları yürütme organı (Kral ve H k met), Parlâmentonun uygun bulunması olmaksızın onaylayabileceklerdir. Anayasaya aykırı olan andlaşmaların uygun bulunabilmesi için Parlâmentonun her iki Meclisi tarafından üçte iki oy çoğunluğuyla kabul edilmesi gerekir (m.91/3). Keza, yasama, yürütme ve yargı yetkilerinin uluslararası kurumlara devrine ilişkin olan andlaşmaların Parlâmento tarafından uygun bulunabilmesi için de Parlâmentonun her iki Meclisi tarafından üçte iki oy çoğunluğu ile kabul edilmesi gerekir (m.92 gereğince m.91/3).

İngiltere.- İngiltere'de bir anayasal konvansiyona göre, uluslararası andlaşmaları onaylama yetkisi Taca aittir (HOOD PHILLIPS / JACKSON, 1987: 285; DE SMITH / BRAZIER, 1989: 140). Andlaşmalar bir "h k met tasarrufu (*act of state*)" olarak kabul edilirler ve bu nedenle, kural olarak, onaylanmadan önce Parlâmento tarafından uygun bulunmaları gerekli değildir (HOOD PHILLIPS / JACKSON, 1987: 285). Ancak 1924'ten beri tekrarlanan ve artık bir anayasal konvansiyon olarak görülen bir uygulamaya göre, andlaşmalar, Kraliçe tarafından onaylanmadan 21 gün önce Parlâmentonun her iki Meclisine sunulmaktadır (HOOD PHILLIPS / JACKSON, 1987: 285; DE SMITH / BRAZIER, 1989: 140). Buna "*Ponsonby* Kuralı" denmektedir (HOOD PHILLIPS / JACKSON, 1987: 285; MIRKINE-GUETZEVITCH, 1933: 133). Parlâmentoya sunulan uluslararası andlaşmalar üzerinde iktidar veya muhalefet partileri, Parlâmentoda bir tartışma başlatabilirler (HOOD PHILLIPS / JACKSON, 1987:

31 17 Şubat 1983 tarihli Hollanda Anayasasının İngilizce eviri metni için bkz.: http://www.uni-wuerzburg.de/law/nl00000_.html (1.2.2001).

285). Bununla birlikte İngiltere'de şu andlaşmaların "Parlamento tarafından teyid (*confirmation by Parliament*)"³² edilmesi gerektiği kabul edilmektedir: (a) Parlamento tarafından teyid edilmesini öngören andlaşmalar³³; (b) İngiliz hukukunda değişiklik getiren andlaşmalar (HOOD PHILLIPS / JACKSON, 1987: 286); (c) vergilendirme ve kamu harcamalarına ilişkin andlaşmalar (A.C. 326, 347 [1937]; HOOD PHILLIPS / JACKSON, 1987: 286); (d) özel haklara dokunan andlaşmalar (*The Parliament Belge* [1879], 4. P.D., 129, 154; HOOD PHILLIPS / JACKSON, 1987: 286). Bu dört grup andlaşmanın dışında "toprak terki" ve "deniz sınırlarının belirlenmesine" ilişkin uluslararası andlaşmaların da Parlamento tarafından teyid edilmesi gerektiği ileri sürülmektedir (HOOD PHILLIPS / JACKSON, 1987: 287).

İrlanda.- 1937 İrlanda Anayasasına³⁴ göre dış ilişkiler alanında yürütme yetkisi Hükümet tarafından kullanılır (m.29/4-1). Dolayısıyla İrlanda'da uluslararası andlaşmaları akdetme ve onaylama yetkisi Hükümete aittir. 1937 İrlanda Anayasasına göre, devletin taraf olduğu bütün andlaşmalar, *Dail Eireann*'ın önüne getirilmelidir (m.29/5-1). Keza kamu maliyesine yük getiren andlaşmalar, *Dail Eireann* tarafından uygun bulunmalıdır (m.29/5-1). Bununla birlikte teknik ve idari nitelikteki andlaşmaların Parlâmentoya sunulmaları gerekli değildir (m.29/5-3).

İspanya.- 1978 İspanyol Anayasası³⁵, uluslararası andlaşmaları onaylama yetkisini Krala vermektedir (m.63/2). Kralın onaylama yetkisi karşı-imza kuralına tâbidir (m.64). Ancak Kralın şu andlaşmaları onaylayabilmesi için *Cortes Generales*'in iznini alması gerekir: (a) Siyasal nitelikteki andlaşmalar, (b) askerî nitelikteki andlaşmalar ve sözleşmeler, (c) devlet ülkesinin bütünlüğüne veya birinci başlıkta düzenlenen temel hak ve ödevlere dokunan andlaşmalar, (d) devlet hazinesine borç yükleyen andlaşmalar, (e) bir kanunda değişiklik yapan veya bir kanunu ilga eden andlaşmalar veya uygulanması için teşriî tedbirler gerektiren andlaşmalar (m.94/1). 1978 İspanyol Anayasasına göre, Anayasaya aykırı hükümler içeren bir uluslararası andlaşmanın onaylanabilmesi için öncelikle Anayasada değişiklik yapılması gerekir (m.95/2).

32 Uygulamada Parlâmentonun kabulüne "onay (*ratification*)" deniyorsa da, bu onay değildir; zira Parlâmento tarafından kabul edilmiş andlaşmalar daha sonra Taç tarafından onaylanacaktır. O halde "onay (*ratification*)" terimi, Tacın andlaşma üzerindeki "nihai mevsubiyet (*final authentication*)" işlemi için kullanılmalıdır (HOOD PHILLIPS / JACKSON, 1987: 285).

33 Yani bir andlaşmanın kendisi onay için Parlâmento tarafından teyid edilmesini öngörüyorsa, bu andlaşma Parlâmento tarafından teyid edilmeden Taç tarafından onaylanıp yürürlüğe sokulamaz (HOOD PHILLIPS / JACKSON, 1987: 285).

34 1 Temmuz 1937 tarihli İrlanda Anayasasının İngilizce aslı için bkz.: <http://www.math.tcd.ie/pub/Constitution.html> (1.2.2001).

35 27 Aralık 1978 tarihli İspanyol Anayasasının İngilizce çeviri metni için bkz.: <http://www.uni-wuerzburg.de/law/sp00000...html> (1.2.2001).

Bir andlaşmanın Anayasaya aykırı olup olmadığı konusunda Hükümet veya meclislerden her biri Anayasa Mahkemesine başvurabilir (m.95/2). Anayasanın 94'üncü maddesinin beşinci fıkrasında sayılan beş grup andlaşma dışında kalan andlaşmalar, Parlâmentonun izni olmaksızın, Kral tarafından doğrudan doğruya onaylanabilir (m.94/2). Kralın doğrudan onaylama yetkisi karşı-imza kuralına tâbidir (m.64). Ancak, bunların akdedilmesinden Milletvekilleri Kongresi ve Senato derhal haberdar edilir (m.94/2).

İsrail.- 16 Haziran 1964 tarihli Devlet Başkanı Hakkında İsrail Temel Kanununa³⁶ göre, Knesset tarafından onaylanmış uluslararası andlaşmaları imzalama yetkisi Cumhurbaşkanına aittir (bölüm 11/5).

İsveç.- 1975 İsveç Anayasası³⁷ uluslararası andlaşma yapma yetkisini Hükümete vermektedir (bölüm 10, m.1). Ancak bir kanunda değişiklik yapan veya kanunu ilga eden veya yeni bir kanun çıkarılmasını öngören uluslararası andlaşmalar, Parlâmento tarafından uygun bulunmadıkça Krallıkta bağlayıcı güç kazanamazlar (bölüm 10, m.2/1). Keza Hükümet, büyük bir öneme sahip andlaşmaları da Parlâmentonun uygun bulmasını elde etmeden yapamaz (bölüm 10, m.2/3). Bununla birlikte, Hükümet, Krallığın menfaati gerektiriyorsa, Parlâmentonun uygun bulması olmadan da uluslararası andlaşma yapabilir. Bu durumda Hükümet andlaşmayı akdetmeden önce, "Dışişleri Danışma Konseyi (*Foreign Affairs Advisory Council*)"nin görüşünü almalıdır (bölüm 10, m.2/3).

İsviçre.- 1999 İsviçre Anayasasına³⁸ göre uluslararası andlaşmaları imzalamak ve onaylamak yetkisi, Federal Hükümete aittir (m.184/2). Ancak onaylanmaları için andlaşmaların Parlâmento tarafından uygun bulunmaları gerekir (m.184).

İtalya.- 1947 İtalyan Anayasası³⁹ uluslararası andlaşmaları onaylama yetkisini Cumhurbaşkanına vermiştir (m.87/8). Cumhurbaşkanının bu yetkisi karşı-imza kuralına tâbidir (m.89). Ancak Cumhurbaşkanı Anayasanın 80'inci maddesinde sayılan beş grup andlaşmayı ancak Parlâmentonun iznini aldıktan sonra onaylayabilir. Bu beş grup andlaşma şunlardır: (a) Siyasal nitelikteki andlaşmalar, (b) tahkim veya adli düzenlemeler öngören andlaşmalar, (c) toprak

36 16 Haziran 1964 tarihli Devlet Başkanı Hakkında İsrail Temel Kanununun (Basic Law: The President of the State) İngilizce çeviri metni için bkz.: http://www.uni-wuerzburg.de/law/is_indx.html (1.2.2001).

37 1 Ocak 1975 tarihli İsveç Anayasasının İngilizce çeviri metni için bkz.: http://www.uni-wuerzburg.de/law/sw00000_.html (1.2.2001).

38 14 Nisan 1999 tarihli İsviçre Anayasasının Fransızca aslı için bkz.: <http://www.admin.ch/ch/f/rs/101/index.html> (1.2.2001); İngilizce çeviri metni için bkz.: http://www.uni-wuerzburg.de/law/sz00000_.html (1.2.2001).

39 27 Aralık 1947 tarihli İtalyan Anayasasının İtalyanca aslı için bkz.: http://www.palazzochigi.it/sez_costituzione.html (1.2.2001); İngilizce çeviri metni için bkz.: http://www.uni-wuerzburg.de/law/it00000_.html (1.2.2001).

değişikliği içeren andlaşmalar, (d) maliyeye yük getiren andlaşmalar, (e) kanunlarda değişiklik öngören andlaşmalar (m.80).

İzlanda.- 1944 İzlanda Anayasası⁴⁰, diğer devletlerle andlaşma yapma ve onaylama yetkisini Cumhurbaşkanıya vermiştir (m.21). Ancak Cumhurbaşkanı, *Althingi*'nin onayı olmaksızın, ülke veya karasuları üzerinde vazgeçme veya ittifak tanınmasına ilişkin anlaşmaları ve keza devlet sisteminde değişiklik öngören andlaşmaları yapamaz (m.21). İzlanda da Cumhurbaşkanı'nın onay yetkisi karşı-imza kuralına tâbidir (m.19).

Japonya.- 1946 Japon Anayasasına⁴¹ göre Hükümet tarafından yapılan uluslararası andlaşmalar, Dietin onayını gerektirir (m.73/3). Bu onay önceden veya duruma göre sonradan elde edilebilir (m.73/3). Hükümet tarafından akdedilmiş, Diet tarafından onaylanmış uluslararası andlaşmalar, Bakanlar Kurulunun görüşü ve onayıyla, İmparator tarafından ısdar edilirler (m.7/1).

Lüksemburg.- 1868 Lüksemburg Anayasasına⁴² göre Büyük Dük tarafından akdedilmiş andlaşmaların yürürlüğe girebilmesi için bir kanunla onaylanmaları gerekir (m.38/1). Lüksemburg'ta da istisnasız bütün andlaşmalar Parlâmentonun onayına sunulur. Bu onay kanunu, kanunlar gibi yayınlanmalıdır (m.37/1).

Norveç.- 1814 Norveç Anayasası⁴³, uluslararası andlaşmaları onaylama yetkisini Krala vermiştir (m.26). Kralın bu yetkisi tüm diğer yetkileri gibi karşı-imza kuralına tâbidir (m.31). Ancak Anayasaya göre, özel önemdeki konularda ve her halükârda uygulanması için yeni bir kanun veya *Storting*'in kararı gereken andlaşmaların bağlayıcı güç kazanabilmeleri için *Storting*'in rızası gerekir (m.26/2).

Portekiz.- 1976 Portekiz Anayasasına⁴⁴ göre uluslararası andlaşmaları görüşme ve akdetme yetkisi Hükümete aittir (m.200/1-b). Hükümet tarafından yapılmış uluslararası andlaşmaların Portekiz iç hukukunda uygulanabilmesi ve Portekiz devletini uluslararası alanda bağlayabilmesi için, usûlüne uygun olarak "uygun bulunmuş" ve "onaylanmış" ve "resmen yayınlanmış" olması gerekir (m.8/2). 1976 Portekiz Anayasası uluslararası andlaşmaları onaylama yetkisini

40 17 Haziran 1944 tarihli İzlanda Anayasasının İngilizce çeviri metni için bkz.: <http://www.richmond.edu/~jppjones/confinder/Iceland2.htm> (1.2.2001).

41 3 Kasım 1946 tarihli Japon Anayasasının İngilizce çeviri metni için bkz.: http://www.uni-wuerzburg.de/law/ja00000_.html (1.2.2001).

42 17 Ekim 1868 tarihli Lüksemburg Anayasasının Fransızca aslı için bkz.: <http://www.etat.lu/SCL/CNST0999.PDF> (10.3.2001); İngilizce çeviri metni için bkz.: http://www.uni-wuerzburg.de/law/lu_idx.html (1.2.2001).

43 17 Mayıs 1814 tarihli Norveç Anayasasının İngilizce çeviri metni için bkz.: <http://odin.dep.no/odin/engelsk/norway/system/032005-990424/index-dok000-b-n-a.html> (1.2.2001).

44 2 Nisan 1976 tarihli Portekiz Anayasasının İngilizce çevirisi için bkz.: http://www.parlamento.pt/constit/crp_ing.html (1.2.2001).

ise Cumhurbaşkanına vermektedir (m.138-b). Cumhurbaşkanının bu yetkisi, karşı-imza kuralına tâbidir (m.143). Cumhurbaşkanı ancak usûlünce uygun bulunmuş uluslararası andlaşmaları onaylayabilir (m.138-b). 1976 Portekiz Anayasası uluslararası andlaşmaların onaylanması için de iki ayrı sistem öngörmektedir. Anayasanın 166'ncı maddesinin "j" bendinde sayılan şu sekiz grup andlaşma, ancak Cumhuriyet Meclisi tarafından kanunla uygun bulunabilirler: (a) Meclisin münhasır yetki sahasındaki andlaşmalar, (b) Portekiz'in uluslararası organizasyonlara üyeliği hakkındaki andlaşmalar, (c) dostluk andlaşmaları, (d) barış andlaşmaları, (e) savunma andlaşmaları, (f) sınır değişikliği andlaşmaları, (g) askerî andlaşmalar, (h) Hükûmet tarafından Parlâmentoya sunulan diğer andlaşmalar. Bu sekiz grup andlaşma ancak Cumhuriyet Meclisinin uygun bulması durumunda Cumhurbaşkanı tarafından onaylanabilirler. Eğer Anayasa Mahkemesi bir uluslararası andlaşmanın bir hükmünün Anayasaya aykırı olduğuna karar verirse, bu andlaşma ancak Cumhuriyet Meclisinin toplantıya katılan üyelerinin üçte iki çoğunluğunun oyuyla uygun bulunabilir (m.279/4). Toplantıya katılan üye sayısı her halükârda üye tamsayısının salt çoğunluğundan fazla olmalıdır (m.279/4). Uygun bulunmaları konusunda Cumhuriyet Meclisinin yetkili olduğu bu sekiz grup andlaşma dışında kalan diğer uluslararası andlaşmaları "uygun bulma" yetkisi Hükûmete aittir (m.200/1-c). Hükûmet bu andlaşmaları "kararname" ile kullanır (m.200/2). İşte gerek Cumhuriyet Meclisi tarafından, gerek Hükûmet tarafından uygun bulunmuş andlaşmalar daha sonra Cumhurbaşkanı tarafından onaylanırlar (m.138-b).

Türkiye.- Yukarıdaki ülkelerin anayasaları, parlâmentonun onayına sunulan andlaşmalar saymış, geri kalan andlaşmaların parlâmentonun onayına ihtiyaç olmaksızın devlet başkanı tarafından onaylanmasına imkân vermiştir. Türkiye'de ise bunun tersi bir usûl izlenmiştir. 1982 Türk Anayasası, parlâmentonun onayına tâbi olan değil, onayına tâbi olmayan andlaşmaları saymış, bunun dışındaki andlaşmaların Cumhurbaşkanı tarafından onaylanabilmesi için Parlâmentonun iznini şart koşturmuştur. Dolayısıyla diğer ülkelerde, uluslararası andlaşmaların devlet başkanı tarafından onay bakımından parlâmentonun izni şartı, istisnaf, Türkiye'de ise kuraldır. 1982 Türk Anayasasının 90'ıncı maddesinin ikinci fıkrasına göre, "ekonomik, ticarî veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, devlet maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla" Cumhurbaşkanının onayı ve yayını ile yürürlüğe konulabilirler. Keza aynı maddenin üçüncü fıkrasına göre, "milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanarak yapılan ekonomik, ticarî, teknik veya idarî andlaşmaları", Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisinin uygun bulma kanununa ihtiyacı olmadan onaylayarak yürürlüğe koyabilir. Bu andlaşmalar dışında kalan bütün diğer andlaşmalar ve

keza Türk kanunlarında değişiklik getiren her türlü andlaşmanın Cumhurbaşkanını tarafından onaylanabilmesi için, Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu andlaşmaların onaylanmasını bir kanunla uygun bulması gerekir (m.90).

Yunanistan.- 1975 Yunan Anayasasına⁴⁵ göre ticaret, vergilendirme, ekonomik işbirliği, uluslararası örgütlere veya birliklere katılma konularında yapılmış andlaşmalar Parlâmento tarafından kabul edilmiş bir kanunla onaylanmadıkça yürürlüğe konulamazlar (m.36/2). Uluslararası organizasyonların yetkilerini tanıyan andlaşmaların, Parlâmento tarafından onaylanabilmesi için, onay kanununun Parlâmentonun üye tamsayısının üçte ikilik bir çoğunluğuyla kabul edilmesi gerekir (m.36/2). Keza, ulusal egemenliğin kullanılmasına sınırlandırmalar getiren uluslararası andlaşmaların Parlâmento tarafından üye tamsayısının salt çoğunluğuyla onaylanması gerekir (m.36/3).

B. KARŞILAŞTIRMA

Şimdi yukarıdaki yirmi iki ülkenin uluslararası andlaşmaları onaylama yetkisi bakımından anayasal düzenlemelerinin bir karşılaştırmasını yapalım.

1. Onay Yetkisinin Verildiği Organlar

İncelediğimiz anayasalardan sadece birkaçı onay yetkisini doğrudan parlâmentolara vermektedir. Diğerleri ise onay yetkisini devlet başkanlarına veya hükûmetlere vermektedir.

a) Parlâmentolara Verenler.- 1787 Amerika Birleşik Devletleri Federal Anayasası (m.2,b.2,f.2), 1994 Belçika Anayasası (m.167/2) ve 1868 Lüksemburg Anayasası (m.38/1) uluslararası andlaşmaları onaylama yetkisini doğrudan doğruya Parlâmentolara vermektedir.

b) Devlet Başkanlarına Verenler.- İncelediğimiz ülkelerin çoğunluğu uluslararası andlaşmaları onaylama yetkisini devlet başkanlarına vermektedir. Uluslararası andlaşmaları onaylama yetkisi Almanya'da Cumhurbaşkanına (m.59), Avusturya'da Cumhurbaşkanına (50), Danimarka'da Krala (bölüm 19), Finlandiya'da Cumhurbaşkanına (m.93), Fransa'da ise Cumhurbaşkanına (m.52), İngiltere'de Taca, İspanya'da Krala (m.63/2), İsrail'de Cumhurbaşkanına (bölüm 11/5), İzlanda'da Cumhurbaşkanına (m.21), Japonya'da İmparatora (m.73/3, m.7/1), Norveç'te Krala (m.26), Portekiz'de Cumhurbaşkanına (m.200/1-b), Türkiye'de Cumhurbaşkanına (m.104), Yunanistan'da Cumhurbaşkanına (m.36)

45 9 Haziran 1975 tarihli Yunan Anayasasının İngilizce çeviri metni için bkz: http://www.uni-wuerzburg.de/law/gr0000_.html (1.2.2001).

verilmiştir. Amerika Birleşik Devletlerinde ise *executive agreements* denen andlaşmaları yapma ve onaylama yetkisinin Başkana ait olduğu kabul edilmektedir.

c) **Hükûmete Verenler.-** İncelediğimiz ülkeler arasında uluslararası andlaşmaları onaylama yetkisi İrlanda'da (m.29/4-1), İsveç'te (Bölüm 10, m.2), İsviçre'de (m.184), doğrudan doğruya hükûmete verilmiştir. Fransa'da ise, "basit şekildeki andlaşmalar (*accords en forme simplifiée*)" denilen andlaşmaları (m.52/2) Cumhurbaşkanı'nun onayı olmadan Hükûmet sadece imza ile yürürlüğe koyabilmektedir (m.52/2).

d) **Karşı-İmza Kuralı.-** Parlâmenter hükûmet sistemini benimsemiş ülkelerde, uluslararası andlaşmaları onaylama yetkisi devlet başkanına verilmiş ise, devlet başkanının bu onay yetkisi karşı-imza kuralına tâbi tutulmuştur. 1949 Alman Anayasası (m.58), 1929 Avusturya Anayasası (m.67), 1994 Belçika Anayasası (m.106), 1953 Danimarka Anayasası (bölüm 14), 1999 Finlandiya Anayasası (m.93), 1958 Fransız Anayasası (m.19), İngiltere (anayasal konvansiyon), 1983 Hollanda Anayasası (m.47), 1978 İspanyol Anayasası (m.64), 16 Haziran 1964 tarihli Devlet Başkanı Hakkında İsrail Temel Kanunu (bölüm 11/5), 1947 İtalyan Anayasası (m.79), 1944 İzlanda Anayasası (m.19), 1814 Norveç Anayasası (m.31), 1982 Türk Anayasası (m.105) ve 1975 Yunan Anayasası (m.35). Bu ülkelerde devlet başkanları uluslararası andlaşmaları onaylama yetkisini ancak başbakan ve dışişleri bakanının karşı-imzasını alarak kullanabilir. Uluslararası andlaşmaları onaylama yetkisi bakımından karşı-imza kuralının istisnasız bütün parlâmenter ülke anayasalarının tanımış olması, parlâmenter demokrasinin mantığıyla uyum içindedir. Zira, parlâmenter demokrasilerde uluslararası ilişkiler alanında sorumluluk, devlet başkanlarına değil, hükûmetlere aittir. Sorumluluk hükûmetlere ait olduğuna göre, uluslararası andlaşmaları onaylama yetkisinin karşı-imza kuralına tâbi olması fevkalâde normaldir.

2. Parlâmentonun "Uygun Bulması" Şartı

Uluslararası andlaşmaları "onaylama (*ratification*)" yetkisinin devlet başkanına veya hükûmetlere verildiği ülkelerde, bu onaylama yetkisi, mutlak nitelikte değildir⁴⁶. Bu yetkinin kullanılması, ya bütün andlaşmalar için, yahut belirlenen bazı andlaşmalar için parlâmentonun iznine bağlı tutulmuştur. Yani

46 Mutlak monarşilerde istisnasız bütün andlaşmalar münhasıran kralın onayına tâbidir. Mutlak monarşilerde kral, dış politikanın hakimidir. Andlaşmaları görüşür, imzalar ve onaylar. //rneğin Fransa'da 1814 ve 1830 Şartları bu sistemi benimsemiştir (BARTHÉLEMY / DUEZ, 1933: 836). Bu sistemde, parlâmentoların andlaşma yapılması sürecinde herhangi bir yetkisi yoktur. Andlaşmalar yürütme organı tarafından akdedilmekte ve yine yürütme organı tarafından onaylanmaktadır. Bu sistem artık terk edilmiştir.

devlet başkanları ve hükümetlerin, uluslararası andlaşmaları onaylayabilmeleri için öncelikle parlâmentonun bu konuda iznini almaları gerekmektedir. Parlâmentolar bu izni, "uygun bulma (*approval, approbation*)" denilen bir işlem ile vermektedirler. Bazı ülkelerde parlâmentonun yaptığı işleme "onay izni (*autorisation de ratification*)" ismi de verilmektedir (Örneğin 1958 Fransız Anayasası, m.54). İncelediğimiz anayasalardan bazıları istisnasız bütün andlaşmalar için parlâmentonun "uygun bulması" şartını ararken, diğer bazıları bu şartı kendi belirledikleri bazı andlaşmalar için aramaktadır.

a) Bütün Andlaşmalar İçin Parlâmentonun Uygun Bulması Şartını Arayanlar.- İncelediğimiz ülkelerin üçünde, istisnasız bütün andlaşmaların onaylanabilmesi için parlâmentonun uygun bulması şarttır. 16 Haziran 1964 tarihli Devlet Başkanı Hakkında İsrail Temel Kanunu (bölüm 11/5), 1999 İsviçre Anayasası (m.184) ve 1946 Japon Anayasasına (m.73) göre, bütün andlaşmaların onaylanabilmesi için öncelikle parlâmento tarafından uygun bulunmaları gerekmektedir. Keza 1994 Belçika Anayasası (m.167/2) ve 1868 Lüksemburg Anayasasına (m.38) göre zaten andlaşmaları onaylama yetkisi genel olarak Parlâmentolara aittir. Dolayısıyla incelediğimiz ülkelerin sadece beşinde, onay sürecinde parlâmentolara tanınan yetki, bütün andlaşmalar için geçerlidir. Dolayısıyla bu beş ülkede, uluslararası andlaşmaların onaylanması konusunda parlâmentoların mutlak bir yetkisi vardır.

b) Bazı Andlaşmalar İçin Parlâmentonun Uygun Bulması Şartını Arayanlar.- İncelediğimiz ülkelerin çoğunluğunda anayasalar bütün andlaşmalar için değil, kendi saptadıkları belirli andlaşmaların devlet başkanı veya hükümet tarafından onaylanmadan önce parlâmentolar tarafından uygun bulunmasını şart koşmaktadır: Almanya (m.59), Avusturya (m.50), Danimarka (bölüm 19), Finlandiya (bölüm 94/1), Fransa (m.53/1), İngiltere (konvansiyon), İrlanda (m.29/5), İspanya (m.94/1), İsveç (bölüm 10, m.2/1), İtalya (m.80), İzlanda (m.21), Norveç (m.26/2), Portekiz (m.166-j), Türkiye (m.90/2,3,4) ve Yunanistan (m.36/2).

Anayasaların parlâmento tarafından uygun bulunmasını şart koştukları andlaşmalar nelerdir? Bu soruya tam yanıt vermek için her ülkenin kendi anayasasının ilgili maddesine bakmak gerekir. Bu konuda aşağıdaki ekte sunulan tablonun sekizinci sütununa bakılabilir. Çeşitli ülkelerde şu andlaşmaların parlâmentolar tarafından uygun bulunmaları gerektiği gözlemlenmektedir:

aa) Kanunlarda Değişiklik Yapan Andlaşmalar.- Çeşitli anayasalar kanunlarda değişiklik yapan andlaşmaların parlâmentolar tarafından uygun bulunmasını şart koştuklarıdır. Bunun nedeni kolayca anlaşılabilir. Kanun yapma yetkisi parlâmentoya ait olduğuna göre, yürütme organı, parlâmentonun izni olmadan kanunlarda andlaşma yoluyla değişiklik yapamamalıdır. Bu kural kuvvetler ayrılığı ilkesinin doğal sonucudur. Şu ülkelerde kanunlarda değişiklik

yapan andlaşmaların onaylanmadan önce parlâmento tarafından uygun bulunması gerekmektedir: Avusturya (m.50), İngiltere (anayasal konvansiyon), İspanya (m.94/1), İsveç (bölüm 10, m.2/1), İtalya (m.80), Türkiye (m.90/2,3,4). Bazı ülkelerde de, aynı amaçla, kanunlarda değişiklik yapan andlaşmaların değil, daha geniş bir ifadeyle teşrif nitelikteki andlaşmaların veya teşrif nitelikteki hükümlerde değişiklik yapan andlaşmaların veya yasama yetkisi alanına giren andlaşmaların onaylanması için parlâmentonun uygun bulunması şartı aranmaktadır. Örneğin 1999 Finlandiya Anayasasına göre teşrif nitelikteki andlaşmaların (bölüm 94/1), 1958 Fransız Anayasasına göre teşrif nitelikteki hükümlerde değişiklik yapan andlaşmaların (m.53/1), 1949 Alman Anayasasına göre, federal yasama yetkisi alanına giren andlaşmaların (m.59), 1976 Portekiz Anayasasına göre Parlâmentonun münhasır yetki sahasındaki andlaşmaların (m.166-j) ve 1814 Norveç Anayasasına göre uygulanması için yeni bir kanun gereken andlaşmaların (m.26/2) onaylanabilmesi için parlâmento tarafından uygun bulunmaları gerekmektedir.

bb) Siyasal Nitelikteki Andlaşmalar.- Bazı anayasalar ise siyasal nitelikteki andlaşmaların devlet başkanı veya hükümet tarafından onaylanmadan önce parlâmento tarafından uygun bulunması şartını getirmektedir. Örneğin 1929 Avusturya Anayasasına (m.50), 1978 İspanyol Anayasasına (m.94/1) ve 1947 İtalyan Anayasasına (m.80) göre siyasal nitelikteki andlaşmaların onaylanabilmesi için parlâmento tarafından uygun bulunması gerekir.

cc) Ülke Sınırlarında Değişikliğe, Ülke Terkine veya Kazanılmasına İlişkin Andlaşmalar.- Bazı anayasalar ise ülke terkine veya kazanılmasına veya ülke sınırlarında değişiklik yapılmasına ilişkin andlaşmaların parlâmento tarafından uygun bulunmasını şart koşmaktadır. Örneğin 1953 Danimarka Anayasasına göre ülkeyi genişleten veya daraltan andlaşmalar (bölüm 19); 1958 Fransız Anayasasına göre toprak terki, ilavesi ve değişimi öngören andlaşmalar (m.53/1), 1978 İspanyol Anayasasına göre devlet ülkesinin bütünlüğüne ilişkin andlaşmalar (m.94/1), 1947 İtalyan Anayasasına göre ülke değişimi içeren andlaşmalar (m.80), 1976 Portekiz Anayasasına göre sınır değişikliği andlaşmaları (m.166-j) parlâmento tarafından uygun bulunmalıdırlar. 1944 İzlanda Anayasası ise ülke ve karasuları üzerinde vazgeçme ve irtifak hakkının tanınmasına ilişkin olan andlaşmaların yapılmasını tümünden yasaklamaktadır (m.21).

dd) Vergilendirmeye İlişkin Andlaşmalar veya Devletin Maliyesine Yük Getiren Andlaşmalar.- Bazı anayasalar vergilendirmeye ilişkin andlaşmaların veya devletin maliyesine yük getiren andlaşmaların onaylanmadan önce parlâmento tarafından uygun bulunması şartını aramaktadır. Bu şartın varlık nedeni anlaşılmaktadır. Vergilerin ve kamu harcamaların kanunîliği ilkesinin olduğu bir ülkede, bu alanlarda parlâmentolar yetkilidir. Devlet başkanlarının veya hükümetlerin parlâmentoyu uluslararası andlaşma yoluyla aşip vergi koyması

veya devlet maliyesine yük getirmesi parlâmentoların malî yetkilerine aykırı olur. Örneğin 1958 Fransız Anayasasına göre devletin maliyesine yük getiren andlaşmaların (m.53/1), 1937 İrlanda Anayasasına göre kamu maliyesine yük getiren andlaşmaların (m.29/5), 1978 İspanyol Anayasasına göre devlet hazinesine borç yükleyen andlaşmaların (m.94/1), 1947 İtalyan Anayasasına göre maliyeye yük getiren andlaşmaların (m.80), 1975 Yunan Anayasasına göre vergilendirmeye ilişkin andlaşmaların (m.36/2) parlâmento tarafından uygun bulunmaları gerekir. İngiltere'de de vergilendirme ve kamu harcamalarına ilişkin andlaşmaların Parlâmento tarafından teyit edilmesi gerektiği yolunda anayasal konvansiyon vardır (A.C. 326, 347 [1937], HOOD PHILLIPS / JACKSON, 1987: 286)⁴⁷. Türkiye'de ise Anayasanın 90'ıncı maddesinin ikinci fıkrasından "devlet maliyesi bakımından bir yüklenme" getiren andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından uygun bulunmadıkça onaylanamayacakları sonucu çıkmaktadır.

ee) *Uluslararası Örgütlere İlişkin Andlaşmalar*.- Bazı anayasalar (1958 Fransız Anayasası, m.53/1; 1976 Portekiz Anayasası, m.166-j; 1975 Yunan Anayasası, m.36/2), uluslararası örgütlere ilişkin ve özellikle devletin uluslararası örgütlere katılmasını öngören andlaşmaların onaylanmadan önce parlâmento tarafından uygun bulunmasını şart koşmaktadır.

ff) *"Önemli Andlaşmalar"*.- Bazı anayasalar ise parlâmentonun uygun bulmasına bağlı tutulan andlaşmalar arasında "diğer önemli andlaşmaları" saymıştır. Örneğin 1953 Danimarka Anayasasına göre büyük bir öneme sahip diğer andlaşmaların Kral tarafından onaylanabilmesi için Parlâmentonun rızasının alınması gerekir (bölüm 19/1). 1999 Finlandiya Anayasası da diğer bir şekilde önem arz eden andlaşmaların Parlâmento tarafından uygun bulunması şartını getirmektedir (bölüm 94/1). 1814 Norveç Anayasasına göre de "özel önemdeki konularda" yapılan andlaşmaların Parlâmento tarafından uygun bulunmaları gerekir (m.26/2).

gg) *Diğer Andlaşmalar*.- Çeşitli ülkelerin anayasaları daha birçok tür andlaşmanın Parlâmento tarafından uygun bulunması şartını öngörmektedir. Örneğin, 1958 Fransız Anayasasına göre barış andlaşmalarının, ticaret andlaşmalarının, kişi hallerine ilişkin andlaşmaların parlâmento tarafından uygun bulunması gerekmektedir (m.53/1). 1978 İspanyol Anayasasına göre askerî nitelikteki andlaşmaların (m.94/1), 1947 İtalyan Anayasasına göre tahkime ilişkin andlaşmaların (m.80), 1976 Portekiz Anayasasına göre dostluk andlaşmalarının, barış andlaşmalarının, savunma anlaşmalarının (m.90/2), 1975 Yunan Anayasasına göre ticaret ve ekonomik işbirliği

47 Bu husus, 1610 tarihli *Case of Proclamations* ve 1689 tarihli *Bill of Rights*'ın bir sonucudur (HOOD PHILLIPS / JACKSON, 1987: 286). Zira bu belgelere göre kanunsuz vergi ve kamu harcaması olmaz.

konularında yapılmış andlaşmaların Parlâmento tarafından uygun bulunması gerekir (m.36/2). 1983 Hollanda Anayasası ise hangi andlaşmaların Parlâmentonun uygun bulmasına tâbi tutulduğunu belirleme yetkisini kanun koyucuya bırakmıştır (m.91/1).

c) **Özel Karar Yetersayısı.**- İncelediğimiz ülkelerin altısında (ABD, Avusturya, Finlandiya, Hollanda, Portekiz ve Yunanistan) bazı andlaşmaların parlâmento tarafından uygun bulunabilmesi için özel karar yetersayısı ile kabul edilmeleri gerekmektedir:

Amerika Birleşik Devletleri Anayasasına göre, uluslararası andlaşmalar Senatunun üye tamsayısının üçte ikilik çoğunluğuyla uygun bulunabilirler (b.2, m.2, f.2).

1929 Avusturya Anayasasına göre Anayasanın bir hükmünü değiştiren veya Anayasada değişiklik yapan uluslararası andlaşmalar, *Nationalrat*ın üye tamsayısının en az salt çoğunluğunun bulunduğu toplantıda üçte iki oy çoğunluğuyla onaylanabilir (m.50/3, 44/1).

1999 Finlandiya Anayasasına göre, Anayasaya ilişkin olan veya ulusal sınırlarda değişiklik yapan andlaşmalar Parlâmentoda üçte ikilik oy çoğunluğuyla oylanabilir (bölüm 94/2, 95/2).

1983 Hollanda Anayasasına göre, yasama, yürütme ve yargı yetkilerinin uluslararası kurumlara devrine ilişkin olan andlaşmaların Parlâmento tarafından uygun bulunabilmesi için, Parlâmentonun her iki Meclisi tarafından üçte iki oy çoğunluğu ile kabul edilmesi gerekir (m.92 mucibince m.91/3).

1975 Yunan Anayasasına göre uluslararası organizasyonların yetkilerini tanıyan andlaşmaların, Parlâmento tarafından onaylanabilmesi için, onay kanununun Parlâmentonun üye tamsayısının üçte ikilik bir çoğunluğuyla kabul edilmesi gerekir (m.36/2). Keza, ulusal egemenliğin kullanılmasına sınırlandırmalar getiren uluslararası andlaşmaların Parlâmento tarafından üye tamsayısının salt çoğunluğuyla onaylanması gerekir (m.36/3).

Ayrıca aşağıda göreceğimiz gibi 1976 Portekiz Anayasasına göre Anayasa Mahkemesi tarafından Anayasaya aykırı olduğuna karar verilen andlaşmaların onaylanabilmesi için Cumhuriyet Meclisinin toplantıya katılan üyelerinin üçte iki çoğunluğunun oyu gerekir (m.279/4). Toplantıya katılan üye sayısı her halükârda üye tamsayısının salt çoğunluğundan fazla olmalıdır (m.279/4).

3. Uluslararası Andlaşmaların Anayasaya Uygunluğu Sorunu ve Çözümü

İncelediğimiz anayasalardan altısı (1929 Avusturya Anayasası, 1999 Finlandiya Anayasası, 1958 Fransız Anayasası, 1983 Hollanda Anayasası, 1978 İspanyol Anayasası, 1976 Portekiz Anayasası), bir uluslararası andlaşmanın anayasaya aykırı olabileceği ihtimalini öngörerek bu sorunun çözümü için çeşitli kurallar getirmiştir.

1958 Fransız Anayasasına göre Anayasa Konseyi bir uluslararası andlaşmanın Anayasaya aykırı bir hüküm içerdiğine karar verirse, böyle bir andlaşmanın onaylanmasına, ancak, Anayasa değişikliğinden sonra izin verilebilir (m.54). Anayasa Konseyine bu amaçla, Cumhurbaşkanı, Başbakan, Meclis Başkanları, 60 milletvekili veya 60 senatör başvurabilir (m.54).

1983 Hollanda Anayasasına göre, Anayasaya aykırı olan andlaşmaların uygun bulunabilmesi için Parlâmentonun her iki Meclisi tarafından üçte iki oy çoğunluğuyla kabul edilmesi gerekir (m.91/3).

1978 İspanyol Anayasasına göre Anayasaya aykırı hükümler içeren bir uluslararası andlaşmanın onaylanabilmesi için öncelikle Anayasada değişiklik yapılması gerekir (m.95/2). Bir andlaşmanın Anayasaya aykırı olup olmadığı konusunda Hükümet veya meclislerden her biri Anayasa Mahkemesine başvurabilir (m.95/2).

1976 Portekiz Anayasasına göre Anayasa Mahkemesinin Anayasaya aykırı olduğuna karar verdiği andlaşmaların onaylanabilmesi için, Cumhuriyet Meclisinin toplantıya katılan üyelerinin üçte iki çoğunluğunun kabul oyu gerekir (m.279/4). Toplantıya katılan üye sayısı her halükârda üye tamsayısının salt çoğunluğundan fazla olmalıdır (m.279/4).

Ayrıca yukarıda gördüğümüz 1929 Avusturya Anayasası ve 1999 Finlandiya Anayasasında da bir uluslararası andlaşmanın anayasaya aykırılığı sorununun çözümü vardır. Zira, 1929 Avusturya Anayasasına göre, Anayasanın bir hükmünü değiştiren veya Anayasada değişiklik yapan uluslararası andlaşmalar, *Nationalrat*'ın özel bir karar yetersayısı ile uygun bulunmalıdır (m.50/3 gereğince m.44/1). O halde Avusturya'da Anayasaya aykırı olan bir andlaşma, Anayasanın bir hükmünü değiştiren bir andlaşma olarak yorumlanır. Böyle bir andlaşmanın onaylanabilmesi için *Nationalrat* tarafından üye tamsayısının en az salt çoğunluğunun bulunduğu toplantıda üçte iki oy çoğunluğuyla uygun bulunması gerekir (m.50/3 gereğince m.44/1).

1999 Finlandiya Anayasası da Anayasada değişiklik yapan andlaşmaların Parlâmentoda üçte ikilik oy çoğunluğuyla oylanabilmesini öngördüğüne göre (bölüm 94/2, 95/2), Finlandiya'da da andlaşmaların Anayasaya aykırılığı sorununun çözümü vardır. Anayasaya aykırı hükümler içeren bir andlaşma, Anayasada değişiklik yapan bir andlaşma olarak kabul edilir ve parlâmentonun nitelikli çoğunluğuyla onaylarsa, bu andlaşmanın Anayasaya aykırılığı bakımından bir problem kalmaz.

4. Devlet Başkanları veya Hükümetler Parlâmentoların Uygun Bulduğu Andlaşmaları Onaylamayı Reddedebilirler mi?

Yukarıda gördüğümüz gibi ülkelerin çoğunluğunda uluslararası andlaşmaları onaylama yetkisi, parlâmentonun uygun bulmasından sonra,

devlet başkanlarına (Almanya, Avusturya, Danimarka, Fransa, İngiltere, İspanya, İsrail, İtalya, İzlanda, Japonya, Norveç, Portekiz, Türkiye, Yunanistan) veya hükûmetlere (İrlanda, İsviçre, İsveç) aittir. Acaba, bu ülkelerde, devlet başkanları veya hük metler, parlâmentoların uygun buldukları uluslararası andlaşmaları onaylamayı reddedebilirler mi?

Karımızca bu soruya olumlu yanıt verilebilir. Devlet başkanları veya hük metler parlâmentoların onaylanmasını uygun buldukları andlaşmaları onaylamak zorunda değildir. Zira, bu sistemde, bir andlaşmanın onaylanıp onaylanmaması parlâmentonun "uygun bulmasına (*apprabation, approval*)" bağılı olsa da, "onay (*ratification*)" işlemi, hukukî niteliğı itibarıyla, parlâmentonun değıl, devlet başkanının bir işlemidir (BARTH LEMY / DUEZ, 1933: 834). Bu sistemde, parlâmentonun "uygun bulma" iradesi, devlet başkanının veya hük metin onay iradesinin bir "gerekli şartı"dır; ama "yeterli şartı" değıldir. Devlet başkanı veya hük met hukuk lik veya yerindelik düşüncesiyle andlaşmayı onaylamaktan son anda vazgeçebilir. Zira andlaşma devletin uluslararası sorumluluğunu doğuracaktır. Uluslararası politikada değışen koşullar bakımından devlet başkanı veya hük met andlaşmayla ülkenin bağılanmasını yerinde görmeyebilir. Dış politika alanında parlâmentoların yetkisi nihaif ve mutlak yetki değıldir. Bu yetki esas itibarıyla yürütme organına aittir. Parlâmentonun sadece bir denetleme yetkisi vardır.

şüphesiz, parlâmenter hük met sistemine sahip bir ülkede, devlet başkanı parlâmentonun uygun bulduğu andlaşmayı onaylamayı kendi isteğiyle değıl, hük metin isteğiyle reddedebilir. Daha doğrusu, bir parlâmenter demokraside onaylama işlemi, başbakan ve ilgili bakanın karşı-imzası ile gerçekteşeceğine göre, başbakan veya ilgili bakanın karşı-imzalarını koymayı reddetmeleri durumunda, parlâmentonun onaylanmasını uygun bulduğu bir andlaşma onaylanmayacaktır.

Yürürlüğe Girme.- Onaylanan andlaşmaların yürürlüğe girebilmesi için öncelikle taraf devletler arasında "onay belgelerinin değışimi (*exchange of the instruments of ratification,  change des instruments de ratification*)" gereklidir (CARREAU, 1988: 116; BROWNLIE, 1996: 607; PAZARCI, 1998: 133). Parlâmenter hük met sistemlerinde, bu "onay belgesi" de devlet başkanının imzasını ve başbakan ve dışışleri bakanının karşı-imzasını taşır (PACTET, 1994: 504). Andlaşma kendi metninde daha sonraki bir tarihi  ng rm yorsa, son onay belgesinin değışimi tarihinde uluslararası hukuk bakımından yürürlüğe girdiğı kabul edilir (PAZARCI, 1998: 133).

Yayın.- Onaylanan andlaşmanın, onaylayan devletin kendi i hukukunda yürürlüğe girmesi için de, her devletin kendi i hukuku tarafından öngörülen "il n (*proclamation*)" ve "yayın (*publication*)" gibi işlemlerin de yapılması gereklidir (PAZARCI, 1998: 136-137; GREWE / RUIZ FABRI, 1995: 105). Bazı anayasalar yayın zorunluluğunu açıkça öngörmüşlerdir: 1929 Avusturya

Anayasası andlaşmaların "Federal Şansölye (Bundeskanzler)" tarafından "Federal Kanun Gazetesi (*Bundesgesetzblatt*)"nde yayınlanmasını öngörmektedir (m.49/1). 1978 İspanyol Anayasası da uluslararası andlaşmaların İspanyolca olarak resmen yayınlanmasını öngörmektedir (m.96/1). 1868 Lüksemburg Anayasası da uluslararası andlaşmaları onaylayan onay kanunlarının kanunlar gibi yayınlanmasını öngörmektedir (m.37/1). 1976 Portekiz Anayasasına göre de usûlüne göre kabul edilmiş ve onaylanmış uluslararası andlaşmaların Portekiz iç hukukunda uygulanabilmesi ve Portekiz devletini uluslararası alanda bağlayabilmesi için resmen yayınlanmış olması şartını aramaktadır (m.8/2).

Yayınlanıp yürürlüğe giren andlaşmaların son olarak, Birleşmiş Milletler Sekreterliğine tescil ettirilmesi gerekir. Bundaki amaç, devletlerin "gizli andlaşma (*secret treaty, traité secret*)" yapmalarını önlemektir (PAZARCI, 1998: 138-140). Bazı anayasalar gizli andlaşma yapma yasağını açıkça öngörmüşlerdir: Örneğin 1868 Lüksemburg Anayasasının 37'nci maddesinin üçüncü fıkrası "gizli andlaşmalar lağvedilmiştir" demektedir. 1975 Yunan Anayasası ise, bir andlaşmanın gizli maddelerinin yayınlanmış maddelerini hiçbir durumda geçersiz hale getiremeyeceğini hükme bağlamaktadır (m.36/3).

SONUÇ

Yukarıda incelediğimiz yirmi iki ülkede, uluslararası andlaşma akdetme yetkisi yasama organlarına değil, yürütme organlarına ait bir yetkidir. Yürütme organının içinde bu yetki, bazı ülkelerde (Almanya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, İngiltere, İzlanda, Lüksemburg, Norveç ve Yunanistan) devlet başkanına, diğer bazı ülkelerde (İrlanda, İsveç, İsviçre, Japonya, Portekiz) ise hükûmete verilmiştir. Akdetme yetkisinin devlet başkanına verildiği istisnasız bütün ülkelerde bu yetki, karşı-imza kuralına tâbi tutulmuştur.

İncelediğimiz ülkelerden sadece üçü (ABD, Belçika ve Lüksemburg) onay yetkisini parlâmentolara, on altısı (Almanya, Avusturya, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İspanya, İsrail, İtalya, İzlanda, Japonya, Norveç, Portekiz, Türkiye, Yunanistan) devlet başkanlarına ve üçü (İrlanda, İsviçre, İsveç) hükûmetlere vermektedir. Onay yetkisinin devlet başkanına verildiği ülkelerin hepsinde devlet başkanının bu yetkisi karşı-imza kuralına tâbi tutulmuştur. Onay yetkisinin devlet başkanlarına veya hükûmetlere verildiği ülkelerin hepsinde, bu yetkinin kullanılabilmesi, uluslararası andlaşmanın parlâmento tarafından "uygun bulunması" şartına bağlanmıştır. Üç ülkede (İsrail, İsviçre Japonya) parlâmento tarafından uygun bulunma şartı bütün andlaşmalar için aranırken, çoğunluğu teşkil eden diğer ülkelerde (Almanya, Avusturya, Danimarka, Finlandiya, Fransa, İngiltere İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, İzlanda, Norveç, Portekiz, Türkiye ve Yunanistan) bütün

andlaşmalar için değil, bazı andlaşmalar için parlâmentonun uygun bulması şartı aranmaktadır.

Bazı lkelerde (Amerika Birleşik Devletleri, Avusturya, Finlandiya, Hollanda, Portekiz ve Yunanistan) parlâmentonun bazı andlaşmaları uygun bulabilmesi için 2/3 gibi özel karar yetersayısı öngörülmüştür. Diğer bazı ülkelerde ise anayasaya aykırı andlaşmaların onaylanabilmesi için ya Anayasada değişiklik yapılması (Fransa, İspanya) ya da anayasaya aykırı olan uluslararası andlaşmanın parlâmentonun nitelikli çoğunluğu tarafından kabul edilmesi (Hollanda, Portekiz) şartı getirilmiştr.

TABLO : ULUSLARARASI ANDLAŞMALAR AKDETME VE ONAYLAMA YETKİSİ

			AKDETME		ONAY			
ÜLKELER	AY	MAD DE	Akdetme Yet.	Karşı-İmza	Onay Yetkisi	Karşı-İmza	Parlamento Tarafından Uygun Bulunma Şartı	Özel Çoğunluk/ Anayasaya Aykırılık
A.B.D.	1787	m.2/2	Başkan	Tek Başına	Senato		Bütün andlaşmalar (<i>Executive Agreement</i> 'lar Hariç)	2/3 Çoğunluk
Almanya	1949	m.59	Cumhurbaşkanı	Karşı-İmzayla	Cumhurbaşkanı	Karşı-İmzayla	Dış İlişkilerini Düzenleyen, (2) Federal Yasama Yetkisi Alaruna Giren Andlaşmalar	
Avusturya	1929	m.50			Cumhurbaşkanı	Karşı-İmzayla (m.67)	(1) Siyasal Andlaşmalar, (2) Mevcut Kanunlarda Değişiklik Yapan Andlaşmalar	Anayasada Değişiklik Yapan Andl.: 2/3 Oy+1/2 Üyeler (m.50/3, m.44/1).
Belçika	1994	m.167 /2	Kral	Karşı-İmz. (m. 106)	Parlamento		Bütün Andlaşmalar	
Danimarka	1953	sek.. 19	Kral	Karşı-İmz. (m. 106)	Kral	Karşı-İmzayla	(1) Ülkeyi Genişleten veya Daraltan Andlaşmalar; (2) Büyük Bir Önem Sahip Diğer Andlaşmalar	
Finlandiya	1999	m.93, 94, 95	Cumhurbaşkanı	Hükümet ile İşbirliği Halinde	Cumhurbaşkanı (sek. 95)	Karşı-İmzayla (m. 58)	(1) Teşriî Nitelikte Andlaşmalar; (2) Diğer Önemli Andlaşmalar (Sek.93, 94/1).	Anayasaya İlişkin veya Ulusal Sunularda Değişiklik Yapan Andlaşmalar: 2/3 Çoğunluk (Sek.94 /2, 95/2).
Fransa	1958	m. 52, 53, 54	Cumhurbaşkanı; Basit Şekilde Anlaşm: Hükümet	Karşı-İmzayla (m. 19)	Cumhurbaşkanı; Basit Şekilde Anlaşm: Hükümet	Karşı-İmzayla (m. 19)	(1) Barış Andlaşmaları, (2) Ticaret Andlaşmaları, (3) Uluslararası Organizasyona İlişkin Andlaşmalar, (4) Devletin Maliyesine Yük Getiren Andlaşmalar, (5) Teşriî Nitelikteki Hükümlerde Değişiklik Yapan Andlaşmalar, (6) Kişi Hallerine İlişkin Andlaşmalar, (7) Toprak Değişimi, Terki ve İlavesi Öngören Andlaşmalar (m.53/1)	Anayasa Konseyi Bir Andlaşmanın Anayasaya Aykırı Olduğuna Karar Verirse Anayasa Değişikliği Gerekir (m.54).
Hollanda	1983	m. 91, 92			Kral	Karşı-İmzayla (m. 47)	Kanunla Belirlenecek Olan Andlaşmaların Dışında Kalan Andlaşmalar (m. 91 /1)	(1) Anayasaya Aykırı Olan Andlaşmalar (m.91/3) ve (2) Yasama, Yürütme ve Yargı Yetkilerinin Uluslararası Kurumlara Devrine İlişkin Andlaşmalar (m.92): 2/3 Ço

(TABLO DEVAM EDİYOR)

TABLONUN DEVAMI: 2 (ULUSLARARASI ANDLAŞMALAR AKDETME VE ONAYLAMA YETKİSİ)

ÜLKELER	AY	MAD DE	Akdetme Yet.	Karşı-İmza	Onay Yetkisi	Karşı-İmza	Parlâmento Tarafından Uygun Bulunma Şartı	Özel Çoğunluk/ Anayasaya Aykırılık
İngiltere	Yazısız	Convention	Kraliçe	Karşı-İmzayla	Kraliçe	Karşı-İmzayla	(1) Parlâmento Tarafından Teyid Edilmesini Öngören Andlaşmalar; (2) İngiliz Hukukunda Değişiklik Getiren Andlaşmalar; (3) Vergilendirme ve Kamu Harcamalarına İlişkin Andlaşmalar, (4) Özel Haklara Dokunan Andlaşmalar.	
İrlanda	1937	m. 29/5	Hüküm.		Hüküm		Kamu Maliyesine Yük Getiren Andlaşmalar (Teknik Ve İdari Nitelikteki Andlaşmaların Parlâmentoya Sunulmaları Gerekli Değildir (m.29/5-3).	
İspanya	1978	m. 63/2			Kral	Karşı-İmzaya (m. 64)	(1) Siyasal Nitelikteki Andlaşmalar, (2) Askeri Nitelikteki Andlaşmalar ve Sözleşmeler, (3) Devlet Ülkesinin Bütünlüğüne veya Birinci Başlıkta Düzenlenen Temel Hak ve Ödevlere Dokunan Andlaşmalar, (4) Devlet Hazinesine Borç Yükleyen Andlaşmalar, (5) Bir Kanunda Değişiklik Yapan veya İlgâ Eden Andlaşmalar veya Uygulanması İçin Teşriî Tedbirler Gerektiren Andlaşmalar (m.94/1).	Anayasa Mahkemesinin Anayasaya Aykırı Olduğuna Karar Verdiği Andlaşmaların Anayasanın Değişiklik İçin Anayasada Değişiklik Yapılması Gerekir (m.95/2).
İsrail	1964	Sek. 1/4			Cumhurbaşkanı	Karşı-İm (sek. 12)	Bütün Andlaşmalar	
İsveç	1975	Bölüm 10, m. 1-2	Hükümet		Hükümet		(1) Bir Kanunda Değişiklik Yapan veya Kanunu İlgâ Eden veya Yeni Bir Kanun Çıkarılmasını Öngören Andlaşmalar, (2) Büyük Bir Öneme Sahip Andlaşmalar	
İsviçre	1999	m.184	Fed. Hük.		Fed. Hük.		Bütün Andlaşmalar	
İtalya	1947	m.87, 80			Cumhurbaşkanı	Karşı-İmzayla (m. 79)	(1) Siyasal Nitelikteki Andlaşmalar, (2) Tahkim veya Adli Düzenleme Andlaşmalar, (3) Ülke Değişimi İçeren Andlaşmalar, (4) Maliyeye Yük Getiren Andlaşmalar, (5) Kanunlarda Değişiklik Öngören Andlaşmalar (m.80).	
İzlanda	1944	m. 21	Cumhurbaşkanı	Karşı-İmzayla (m. 19)	Cumhurbaşkanı	Karşı-İmzayla (m. 19)	Şu Andlaşmaların Yapılması Yasaktır: (1) Ülke veya Karasuları Üzerinde Vazgeçme veya İrtifak Tanınmasına İlişkin Anlaşmalar, (2) Devlet Sisteminde Değişiklik Öngören Andlaşmalar (m.21)	

(TABLO DEVAM EDİYOR)

TABLONUN DEVAMI: 3 (ULUSLARARASI ANDLAŞMALAR AKDETME VE ONAYLAMA YETKİSİ)

ÜLKELER	AY	MAD DE	Akdetme Yet.	Karşı-İmza	Onay Yetkisi	Karşı-İmza	Parlamento Tarafından Uygun Bulunma Şartı	Özel Çoğunluk/ Anayasaya Aykırılık
Japonya	1946	m.73/3	Hüküm.		İmparat	Hüküm. (m.7/1)	Bütün Andlaşmalar	
Lüksemburg	1868	m. 38	Grand Dük	Karşı-İmz (m. 45)	Parlâm.		Bütün Andlaşmalar	
Norveç	1814	m. 26	Kral	Karşı-İmzayla (m. 31)	Kral		(1) Özel Önemdeki Konularda, (2) Her Halükârda Uygulanması İçin Yeni Bir Kanun Gereken Andlaşmalar (m.26/2).	
Portekiz	1976	m.200/1-b	Hükümet		Cumhurbaşkanı (m.138 /b)	Karşı-İmzayla (m. 143)	(1) Meclisin Münhasır Yetki Sahasındaki Andlaşmalar, (2) Portekiz'in Uluslararası Organizasyonlara Üyeliği Hakkındaki Andlaşmalar, (3) Dostluk Andlaşmaları, (4) Barış Andlaşmaları, (5) Savunma Andlaşmaları, (6) Sıvur Değişikliği Andlaşmaları, (7) Askerî Andlaşmalar, (8) ve Hükümet Tarafından Parlâmentoya Sunulan Diğer Andlaşmalar (m.166-). (Bunların Dışındaki Andlaşmalar Hükümet Tarafından Uygun Bulunmalıdır).	Anayasa Mahkemesinin Anayasaya Aykırın Olduğuna Karar Verdiği Andlaşmalar İçin: Oyların 2/3 Çoğunluğu (Toplantıya Katılanlar Üye Tamsayısının 1/2'sinde Fazla Olacak) (m.279/4).
Türkiye	1982	m. 90, 104			Cumhurbaşkanı	Karşı-İmzayla (m. 105)	(1) Türk Kanunlarında Değişiklik Getiren Her Türütü Andlaşmalar + (2) Şu İki Grup Andlaşma Dışında Kalan Bütün Andlaşmalar: (A) Ekonomik, Ticarî veya Teknik İlişkileri Düzenleyen ve Süresi Bir Yılı Aşmayan Andlaşmalar" (Devlet Maliyesi Bakımından Bir Yüklenme Getürmemek, Kişi Hallerine ve Türklerin Yabancı Memleketlerdeki Mülkiyet Haklarına Dokunmamak Şartıyla) (m.90/2) (B) Milletlerarası Bir Andlaşmaya Dayanan Uygulama Andlaşmaları İle Kanunun Verdiği Yetkiye Dayanarak Yapılan Ekonomik, Ticarî, Teknik veya İdarî Andlaşmaları (m.90/3)	
Yunanistan	1975	m. 36	Cumhurbaşkanı	Karşı-İmzayla (m. 35)	Cumhurbaşkanı	Karşı-İmzayla (m. 35)	(1) Ticaret, (2) Vergilendirme, (3) Ekonomik İşbirliği, (4) Uluslararası Örgütlere veya Birliklere Katılma Konularında Yapılmış Andlaşmalar	(1) Uluslararası Org.ların Yetkilerini Tarayan Andl. İçin: 2/3 Çoğunluk (Üye Tamsayısının) (m.36/2) (2) Millî Egemenliğin Kullanulmasını Sınırlandıran Andlaşmalar İçin: 1/2 Çoğunluk (Üye Tamsayısının) (m.36/3).

Kaynaklar

I. Anayasalar

- A.B.D.:** 17 Eylül 1787 Tarihli Amerika Birleşik Devletleri Federal Anayasası (İngilizce Aslı): http://www.constitution.org/constit_h.htm (1.2.2001).
- Almanya:** 23 Mayıs 1949 Tarihli Alman Anayasası (İngilizce evirisi): http://www.uni-wuerzburg.de/law/gm00000_.html (1.2.2001).
- Avusturya:** 1929 Avusturya Anayasası (Bundes-Verfassungsgesetz In der Fassung von 1929) (İngilizce evirisi): http://www.uni-wuerzburg.de/law/as00000_.html (1.2.2001).
- Belçika:** 17 şubat 1994 Tarihli Belçika Anayasası (Fransızca Aslı): http://www.senate.be/senbeldocs/constitution/const_fr.html (1.2.2001); İngilizce evirisi: http://www.uni-wuerzburg.de/law/be00000_.html (1.2.2001).
- Danimarka:** 5 Haziran 1953 Tarihli Danimarka Anayasası: http://www.uni-wuerzburg.de/law/da00000_.html (1.2.2001).
- Finlandiya:** 11 Haziran 1999 Tarihli Finlandiya Anayasası (İngilizce evirisi): <http://www.om.fi/constitution/3340.htm> (1.2.2001).
- Fransa:** 4 Ekim 1958 Tarihli Fransız Anayasası (Fransızca Aslı): http://www.legifrance.gouv.fr/html/frame_constitution.htm (1.2.2001). İngilizce evirisi: <http://www.assemblee-nationale.fr/8/8ab.htm> (1.2.2001).
- Hollanda:** 17 şubat 1983 Tarihli Hollanda Anayasası (İngilizce evirisi): http://www.uni-wuerzburg.de/law/nl00000_.html (1.2.2001).
- İrlanda:** 1 Temmuz 1937 Tarihli İrlanda Anayasası (İngilizce Aslı): <http://www.math.tcd.ie/pub/Constitution.html> (1.2.2001).
- İspanya:** 27 Aralık 1978 Tarihli İspanyol Anayasası (İngilizce evirisi): http://www.uni-wuerzburg.de/law/sp00000_.html (1.2.2001). İspanyolca Aslı: <http://www.igsap.map.es/docs/cia/dispo/constitu.htm>
- İsrail:** 16 Haziran 1964 Tarihli Devlet Başkanı Hakkında İsrail Temel Kanunu (*Basic Law: The President of the State*) (İngilizce evirisi): http://www.uni-wuerzburg.de/law/is_indx.html (1.2.2001).
- İsveç:** 1 Ocak 1975 Tarihli İsveç Anayasası (İngilizce evirisi): http://www.uni-wuerzburg.de/law/sw00000_.html (1.2.2001).
- İsviçre:** 14 Nisan 1999 Tarihli İsviçre Anayasası (Fransızca Aslı): <http://www.admin.ch/ch/f/fr/101/index.html> (1.2.2001); İngilizce evirisi: http://www.uni-wuerzburg.de/law/sz00000_.html (1.2.2001).
- İtalya:** 27 Aralık 1947 Tarihli İtalyan Anayasası (İtalyanca Aslı): http://www.palazzo.chigi.it/sez_costituzione.html (1.2.2001); İngilizce evirisi: http://www.uni-wuerzburg.de/law/it00000_.html (1.2.2001).
- İzlanda:** 17 Haziran 1944 Tarihli İzlanda Anayasası (İngilizce evirisi): <http://www.richmond.edu/~jpjones/confinder/iceland2.htm> (1.2.2001).
- Japonya:** 3 Kasım 1946 Tarihli Japon Anayasası (İngilizce evirisi): http://www.uni-wuerzburg.de/law/ja00000_.html (1.2.2001).
- Lüksemburg:** 17 Ekim 1868 Tarihli Lüksemburg Anayasası (Fransızca Aslı) <http://www.etat.lu/SCL/CNST0999.PDF> (10.3.2001); (İngilizce evirisi): http://www.uni-wuerzburg.de/law/lu_indx.html (1.2.2001).
- Norveç:** 17 Mayıs 1814 Tarihli Norveç Anayasası (İngilizce evirisi): <http://odin.dep.no/odin/engelsk/norway/system/032005-990424/index-dok000-b-n-a.html> (1.2.2001).

Portekiz: 2 Nisan 1976 Tarihli Portekiz Anayasası (İngilizce Çevirisi): http://www.parlamento.pt/constit/crp_ing.html (1.2.2001). Portekizce Aslı: <http://www.ces.ucp.pt/lei/const/constind.htm>

Türkiye: 7 Kasım 1982 Tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası: *Resmî Gazete*, 9.11.1982, Sayı 17863 Mükerrer; Düstur, Beşinci Tertip, Cilt 22, s.3.

Yunanistan: 9 Haziran 1975 Tarihli Yunan Anayasası (İngilizce Çevirisi): <http://www.hri.org/MFA/syntax/articl50.html> (1.2.2001); http://www.uni-wuerzburg.de/lew/gr0000_.html (1.2.2001).

Dünya ülkelerinin anayasa metinlerinin İngilizce çevirilerine şu iki siteden ulaşılabilir:

"ICL: International Constitutional Law", <http://www.uni-wuerzburg.de/law/> (Bu site A. Tschentscher tarafından yönetilmektedir).

"Constitution Finder", <http://www.richmond.edu/~jpjones/confinder/const/html> (Bu site Richmond Üniversitesi profesörlerinden John Paul Jones tarafından yönetilmektedir).

II. Kitaplar

AUTEXIER, Christian (1997), *Introduction au droit public allemand* (Paris: PUF).

BARTHÉLEMY, Joseph / DJEZ, Paul (1933), *Traité de droit constitutionnel* (Paris: Dalloz).

BARTHOLOMEW, Paul C. (1970), *Ruling American Constitutional Law* (New Jersey: Littlefield, Adams & Company)(Cilt I).

BROWNLIE, Ian (1996), *Principles of Public International Law* (Oxford: Clarendon Press).

CARREAU, Dominique (1988), *Droit international* (Paris, Pedone).

CHAGNOLLAUD, Dominique (1999), *Droit constitutionnel contemporain* (Paris: Sirey).

CRONIN, Thomas E. (1980), *The State of the Presidency* (Boston: Little, Brown and Company) (İkinci Baskı).

DE SMITH, S.A. / BRAZIER, Rodney (1989), *Constitutional and Administrative Law* (London: Penguin Books) (Altıncı Baskı).

DUGUIT, Léon (1924), *Traité de droit constitutionnel* (Paris: Ancienne librairie fontemoing) (İkinci Baskı, Cilt IV).

FAVOREU, Louis *et al.* (1998), *Droit constitutionnel* (Paris: Dalloz).

GICQUEL, Jean (1999), *Droit constitutionnel et institutions politiques* (Paris: Montchrestien) (Onaltıncı Baskı).

GREWE, Constance / RUIZ FABRI, Hélène (1995), *Droits constitutionnels européennes* (Paris: PUF).

HOOD PHILLIPS, O. / JACKSON, Paul (1987), *Constitutional and Administrative Law* (London: Sweet & Maxwell) (Yedinci Baskı).

JACKSON, Vicki V. / TUSHNET, Mark (1999), *Comparative Constitutional Law* (New York: Foundation Press).

LAVROFF, Dmitri Georges (1995), *Le droit constitutionnel de la Ve République* (Paris: Dalloz).

LJPHART, Arend (Tarihsiz), *Çağdaş Demokrasiler* (Ankara: Yetkin Yayınları) (Çev. Ergun Özbudun ve Ersin Onulduran).

MASON, Alpheus Thomas / BEANEY, William M. (1964), *American Constitutional Law: Introductory Essays and Selected Cases* (New Jersey: Prentice - Hall) (Üçüncü Baskı).

MIRKINE-GUETZEVITCH, B. (1933), *Droit constitutionnel international* (Paris: Librairie du Recueil Sirey).

NOWAK, John E. / ROTUNDA, Ronald D. / YOUNG, J. Nelson (1978), *Handbook on Constitutional Law* (St. Paul, Minn.: West Publishing Co.)

PACTET, Pierre (1994), *Institutions politiques-Droit constitutionnel* (Paris: Masson) (Onüçüncü Baskı).

PAZARCI, Hüseyin (1998), *Uluslararası Hukuk Dersleri* (Ankara: Turhan Kitabevi) (Yedinci Baskı).

TRIBE, Laurence H. (2000), *American Constitutional Law* (New York: Foundation Press) (Cilt I).

WIGNY, Pierre (1952), *Droit constitutionnel: principes et droit positif* (Bruxelles: Bruylant).

ZOLLER, Elisabeth (1999), *Droit constitutionnel* (Paris: PUF).